

**Linda Korpar**

**Stavovi iseljenog stanovništva o perspektivama razvoja  
Krapinsko-zagorske županije**

**Diplomski rad**

predan na ocjenu Geografskom odsjeku

Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

radi stjecanja akademskog zvanja

magistre geografije

**Zagreb**

**2017.**

Ovaj je diplomski rad izrađen u sklopu diplomskog sveučilišnog studija Geografija;  
smjer: *Prostorno planiranje i regionalni razvoj* pri Geografskom odsjeku  
Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, pod vodstvom izv.  
prof. dr. sc. Aleksandra Lukića.

## **Stavovi iseljenog stanovništva o perspektivama razvoja Krapinsko-zagorske županije**

Linda Korpar

**Izvadak:** Ovaj rad bavi se temom iseljništva Krapinsko-zagorske županije. Napravljenom analizom uočeno je izrazito negativno demografsko stanje koje se odražava na ukupno stanje u Županiji. Čak 31 od 32 jedinice lokalne samouprave bilježi negativnu prirodnu promjenu, a samo jedna ima stagnaciju. U prilog negativnim kretanjima ide i broj iseljenih s područja Krapinsko-zagorske županije. Naime, u promatranom razdoblju najveći broj iseljenih je u posljednjem desetljeću, s maksimumom od 39,3 % iseljenih u 2016. godini. Anketom je utvrđeno nezadovoljstvo stanovništva koje kao svoje razloge odlaska navodi nedostatak posla (s naglaskom na loše uvjete rada i odnos prema radniku), niska primanja te nizak životni standard. Cilj rada je, analizom prostora i stavovima iseljenog stanovništva, uočiti prednosti i nedostatke ovog kraja te iste valorizirati, odnosno predložiti mjere za umanjivanje nedostataka. Na kraju rada definirani su glavni razvojni problemi te su dane okvirne smjernice za razvoj.

59 stranica, 26 grafičkih priloga, 5 tablica, 20 bibliografskih referenci; izvornik na hrvatskom jeziku

**Ključne riječi:** iseljništvo, Krapinsko-zagorska županija, negativna demografska kretanja, prostorni razvoj

**Voditelj:** izv. prof. dr. sc. Aleksandar Lukić

**Povjerenstvo:** izv. prof. dr. sc. Aleksandar Lukić  
doc. dr. sc. Dubravka Spevec  
doc. dr. sc. Ivan Zupanc

**Tema prihvaćena:** 7. 2. 2017.

**Rad prihvaćen:** 7. 12. 2017.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska.

|                          |
|--------------------------|
| BASIC DOCUMENTATION CARD |
|--------------------------|

University of Zagreb  
Faculty of Science  
Department of Geography

Master Thesis

## **The attitudes of emigrants regarding development perspectives of Krapina-Zagorje County**

Linda Korpar

**Abstract:** The subject of this thesis is emigrants of Krapina-Zagorje County. The analysis shows extremely negative demographic trends characterized for the entire County. Even 31 of 32 municipalities/cities record negative natural population change and only one municipality has demographic stagnation. The number of displaced persons contribute to negative demographic trends. Namely, in observed period the major number of displaced persons was in last decade, there was maximum in 2016 with 39.3%. The survey shows the dissatisfaction of County's population. Their reasons for migration are lack of workplaces (with emphasis on poor working conditions and poor attitude towards workers), low incomes and low standard of living. The main goal of this thesis is to identify advantages and disadvantages using the method of analysis and survey. The identified advantages should be used as development potentials and the identified disadvantages should be reduced. In the end major development problems have been defined and framework guidelines for the development of the County have been given.

59 pages, 26 figures, 5 tables, 20 references; original in Croatian

**Keywords:** emigrants, Krapina-Zagorje County, negative demographic trends, spatial development

**Supervisor:** Aleksandar Lukić, PhD, Associate Professor

**Reviewers:** Aleksandar Lukić, PhD, Associate Professor  
Dubravka Spevec, PhD, Assistant Professor  
Ivan Zupanc, PhD, Assistant Professor

**Thesis submitted:** February 7th 2017

**Thesis accepted:** December 7th 2017

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb, Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia.

## ZAHVALA

Upisavši studij geografije na PMF-u imala sam određenu viziju kako fakultet izgleda i funkcionira, imala sam svoju viziju o tome što je geografija. Kroz studij, vizija i stavovi su se oblikovali, postali su jasniji. Na njih su djelovali svi profesori Geografskog odsjeka kojima se ovim putem želim zahvaliti. Posebno se želim se zahvaliti doc. dr. sc. Stjepanu Štercu, koji je značajno utjecao na oblikovanje mojih stavova o struci, ali i o životu. Vaša predavanja neiscrpan su izvor motivacije.

Također, posebne zahvale ide moji mentorima, dr. sc. Petri Radeljak Kaufmann i izv. prof. dr. sc. Aleksandru Lukiću. Tijekom trajanja diplomskog studija kroz njihova sam predavanja dobila uvid i stvarnu sliku struke. Način na koji prenosite znanje i s kojom količinom žara je izuzetan. Hvala Vam na susretljivosti i nesebičnosti!

Hvala svim meni dragim ljudima koji su bili tu cijelo vrijeme, hvala kolegama koji su postali prijatelji i time uljepšali studentske dane. Hvala i onima koji danas nisu tu, a znam da bi bili najponosniji.

Na kraju, posebna zahvala ide mojim roditeljima, Vesni i Branku, bez kojih ovo ne bi bilo moguće. Hvala Vam na neizmjerne podršci, hvala na Vašoj žrtvi, na neizmjerne ljubavi i toplini koju ste mi pružali cijeli život! I za kraj...

...kaj morem Vam neg' reć:  
Od vsega srca fala!

## SADRŽAJ

|   |    |
|---|----|
| 1. Uvod.....  | 1  |
| 1.1. Predmet istraživanja, prostorni i vremenski obuhvat.....                                 | 2  |
| 1.2. Dosadašnja istraživanja.....   | 3  |
| 1.3. Ciljevi i zadaci istraživanja.....   | 4  |
| 1.4. Hipoteze.....  | 5  |
| 2. Metodologija istraživanja.....   | 6  |
| 2.1. Pristup istraživanju.....  | 6  |
| 2.2. Metoda anketiranja.....  | 8  |
| 3. Aktualno demografsko stanje i migracije u prošlosti.....                                   | 10 |
| 3.1. Osnovna geografska obilježja Krapinsko-zagorske županije.....                            | 10 |
| 3.1.1. Fizičko-geografska obilježja Krapinsko-zagorske županije.....                          | 12 |
| 3.1.2. Naseljska struktura i prometna dostupnost.....   | 14 |
| 3.2. Demogeografska slika Krapinsko-zagorske županije.....                                    | 19 |
| 3.2.1. Kretanje broja stanovnika i prostorni razmještaj.....                                  | 20 |
| 3.2.2. Sastavnice prirodnog kretanja.....   | 25 |
| 3.2.3. Strukture stanovništva.....  | 27 |
| 3.3. Pregled migracija na prostoru Krapinsko-zagorske županije.....                           | 33 |
| 3.3.1. Struktura iseljenog stanovništva.....  | 35 |
| 4. Rezultati anketnog istraživanja.....   | 39 |
| 4.1. Sastav ispitanog stanovništva.....   | 39 |
| 4.2. Razlozi odlaska.....   | 43 |
| 4.3. Prednosti i nedostaci mjesta stanovanja u Krapinsko-zagorskoj županiji i inozemstvu..... | 45 |
| 4.4. Stav iseljeničtva o povratku.....  | 49 |
| 4.5. Stav iseljeničtva o aktualnom stanju.....  | 50 |
| 5. Perspektive razvoja.....   | 52 |
| 5.1. Zagorje – bajka na dlanu?.....   | 52 |
| 5.2. Smjernice razvoja.....   | 54 |
| 6. Zaključak.....   | 58 |
| Literatura i izvori.....  | 60 |
| Prilozi:.....   | 63 |

## 1. Uvod

*„Koliko su neka područja izdvajana krajnjom preciznošću i utvrđeni uzroci nepovoljnih demografskih procesa, toliko je lakše donijeti konkretne odluke u planiranju.“*  
(I.N.)

Krapinsko-zagorska županija tradicionalno je ruralni prostor što je u velikoj mjeri determiniralo njen razvoj. Sredinom prošlog stoljeća agrarna prenaseljenost uzrokovala je znatne promjene na tom području. Kako je standard života bio nizak, stanovništvo se u sve većoj mjeri odlučivalo za migraciju. Ta migracija bila je selektivna, najčešće je iseljavalo mlado i radno sposobno stanovništvo. Samim time smanjio se i biološki potencijal za daljnju reprodukciju stanovništva. Negativnim demografskim kretanjima oslabjela je demografska osnovica ovog prostora koja bi trebala predstavljati jedan od najvećih potencijala za razvoj.

Tema iseljništva danas je jedna od najaktualnijih u državi, sa svih smo strana *bombardirani* napisima u medijima koji govore kako iz Hrvatske svakodnevno odlaze autobusi ljudi, a i sami smo svjesni da je demografsko stanje u državi ne samo loše, već sada i alarmantno. Nezadovoljstvo politikom i općim gospodarskim stanjem iz dana u dan sve je veće, a broj stanovnika u državi sve manji. Pitanje stanovništva, kao glavnog aktera i nositelja svih procesa u prostoru, jasno se nameće kao jedan od strateških interesa države. Pitanje je do kada će to biti samo slovo na papiru, a kada će prerasti u stvarni interes s kojim će se krenuti u realizaciju.

Na trenutno demografsko stanje u Hrvatskoj djelovao je splet najrazličitijih faktora. Kako ti faktori nisu u isto vrijeme i istim intenzitetom djelovali na cijelom teritoriju, imamo diferenciranost demografskih kretanja praćenu nejednakim regionalnim razvojem. Ovaj rad bazirat će se na prostor Krapinsko-zagorske županije i iseljništvo tog kraja. Krapinsko-zagorska županija, dio tradicionalne regije Hrvatskog zagorja, u literaturi se često navodi kao regija koja je tradicionalno davala najmanji broj iseljenika u inozemstvo pa će biti zanimljivo analizirati stanje na tom prostoru te dati odgovore na pitanja: Tko iseljava? Kamo? Zašto? Ima li rodno mjesto potencijala za razvoj? Imaju li se namjeru vratiti? Jesu li spremni biti jedan od nositelja razvoja svojeg kraja.

## **1.1. Predmet istraživanja, prostorni i vremenski obuhvat**

Demografsko stanje nekog kraja odražava se na cjelokupni razvoj. Može se odraziti nizom demografskih sastavnica, a ukupni broj stanovnika, njegov razmještaj ili pak dobno-spolni sastav koji podrazumijeva i reproduktivne grupe ili grupe radnog stanovništva, samo su neki od primjera. Činjenica je da će se svaka promjena i poremećaj demografskog razvoja reflektirati, više ili manje, na dinamiku i smjer društveno gospodarskog razvitka (Živić, 2003). U demografskom segmentu, migracije su jedan od najdinamičnijih faktora, a osim direktnih, ostavljaju i dugotrajne posljedice, kako u demografskoj strukturi tako i u ukupnom razvoju nekog područja. Predmet ovoga rada jest prikazati kako iseljeno stanovništvo, upravo onaj ključan segment navedenih kretanja, vidi aktualno stanje u Krapinsko-zagorskoj županiji i smjer budućeg razvoja.

Za početak je potrebno definirati pojmove razvoja i iseljništva.

Razvoj kao općeniti pojam odnosi se na poprimanje sve savršenijih, potpunijih i bolje prilagođenih oblika kod pojava i stvari koje se s vremenom usavršavaju (Hrvatski jezični portal), to je proces u kojem određena pojava, prostor ili stvar napreduje ka boljem. U ovom slučaju gleda se opći razvoj društva, za čiju održivost i daljnji napredak je nužno poznavanje temeljnih obilježja stanovništva kao ključnog faktora.

Pojam iseljništva odnosi se na stanovništvo koje je napustilo domovinu i sa životom nastavilo u nekoj drugoj zemlji, a proces iseljavanja potaknut je potisnim, odnosno privlačnim čimbenicima (Hrvatska enciklopedija). Ono je najčešće uzrokovano političko-gospodarskim krizama, vjerskim i etničkim nesnošljivostima, ratnim i poratnim zbivanjima, a sele u prostore gdje gore navedeni faktori ne djeluju i pri seljenju oni zadržavaju svoje običaje, narodnost, vjeru, predaju, kulturu i civilizaciju (Cvitanović, 2002).

U ovom radu iseljništvo se odnosi na osobe koje su zamijenile mjesto svojeg prebivališta u Krapinsko-zagorskoj županiji za prebivalište bilo gdje u inozemstvu i to u razdoblju od 1991. godine pa do danas. Prikupljeni podaci za iseljništvo se odnose na isto razdoblje, a za utvrđivanje aktualnog demografskog stanja korišteni su podaci Popisa stanovništva 2011. godine.



Proučavani prostor obuhvaća Krapinsko-zagorsku županiju, a ona pripada tradicionalnoj regiji Hrvatskog zagorja. Za prostor Hrvatskog zagorja postoji više definicija, a sve one više-manje obuhvaćaju isti prostor s manjim razlikama. Geografski, Hrvatsko zagorje odnosi se na prostor porječja Krapine i Bednje te istočni dio porječja Sutle, odnosno prostor koji je omeđen Maceljskim i Varaždinskotopličkim gorjem na sjeveru, Medvednicom i Kalnikom na jugu i jugoistoku te na zapadu Sutlom koja je ujedno i državna granica s Republikom Slovenijom (Dugački 1974 prema Ilić, 1991). Administrativno, taj prostor čine Krapinsko-zagorska županija, južni dio Varaždinske županije i manji dio Zagrebačke županije na jugu Hrvatskog zagorja.

Većina radova, pogotovo oni starijeg datuma, odnose se na područje čitavog Zagorja, a ne samo Krapinsko-zagorske županije. Iz tog razloga kroz rad će se spominjati podaci i procesi koji se odnose na tu tradicionalnu regiju, a jasno je da vrijede i za proučavani prostor.

## **1.2. Dosadašnja istraživanja**

Iako je konkretno ova tema slabo obrađena korišteni su brojni radovi koji se barem djelomično ili posredno bave proučavanim krajem ili demografskim temama s naglaskom na migracije i iseljništvo.

Problematikom negativnih demografskih kretanja kojima je zahvaćen prostor čitave države pa time i Krapinsko-zagorske županije bavi se čitav niz autora. Tako Nejašmić (1991) u svojoj knjizi *Depopulacija u Hrvatskoj: korijeni, stanje, izgledi* donosi pregled začetka tog procesa, njegovo širenje i posljedice. Također, Nejašmić je i autor radova u kojem se razmatraju podaci o broju hrvatskih građana u inozemstvu (1994) te iseljavanje iz Hrvatske (2014).

Demografskoj analizi doprinijeli su radovi Wertheimer-Baletić; jedan takav je i *Depopulacija i starenje stanovništva – temeljni demografski procesi u Hrvatskoj* (2004) gdje autorica navodi opće i specifične čimbenike koji su oblikovali današnju demografsku sliku Hrvatske te posljedice tih čimbenika. Živić u svom radu *Demografske odrednice i posljedice starenje stanovništva Hrvatske* (2003) stanovništvo promatra kao nositelja gospodarskog razvoja, a promjene u njegovom

kretanju i sastavu direktno se održavaju na prostor. Posebna pažnja dana je činjenici da je poznavanje uzroka i posljedica demografskog starenja ključna za ocjenu demografskih potencijala.

Prostor Hrvatskog zagorja česta je tema radova brojnih geografa, a u ovom radu posebni su korišteni radovi D. Njegača: *Promet i razvoj agrarnih krajeva: primjer Hrvatskog zagorja* (1993), *Oblici prostorne mobilnosti stanovništva Hrvatskog zagorja* (1995), *Neki pokazatelji polariziranog razvoja Hrvatskog zagorja* (1991). Navedeni radovi daju uvid u utjecaj prometa i prometne infrastrukture na kretanje i sastav stanovništva, govore o procesu socijalnog prestrukturiranja i oblicima migracije u ovom kraju, a u analizi polariziranog razvoja obuhvaćeno je kretanje broja stanovnika, broj radnih mjesta i dnevnih migranata.

U novije vrijeme demografskim istraživanjem ovog kraja bavi se D. Spevec, u radu *Populacijski potencijal Krapinsko-zagorske županije* (2009) i monografiji *Prostorne značajke demografskih resursa i potencijala Krapinsko-zagorske, Varaždinske i Međimurske županije* (2011). U navedenim radovima naglasak je na negativnim demografskim kretanjima koja su zahvatila područje Krapinsko-zagorske županije, a utvrđena su odabranim demografskim varijablama i indikatorima. Opsežnom demografskom analizom dan je uvid u suvremenu dinamiku i strukture stanovništva Krapinsko-zagorske županije te postojeće demografske resurse ovog kraja.

### **1.3. Ciljevi i zadaci istraživanja**

Ovim radom želi se doprinijeti ukupnoj analizi ovog prostora, ukazati na ozbiljnost situacije te nužnost provedbe konkretnih mjera u svrhu stabilizacije demografskog stanja, koje je nužno za bilo kakav daljnji opći napredak.

Anketnim istraživanjem žele se utvrditi uzroci odlaska stanovništva te kako iseljeno stanovništvo percipira istraživani prostor, kao i koje su prednosti, odnosno nedostaci prostora Županije. Na taj način mogu se utvrditi konkretne mjere koje bi doprinijele rješavanju navedenih nedostataka kroz valorizaciju i intenziviranje navedenih prednosti. Također, želi se ispitati stav iseljeništva o njihovom uključivanju u razvoj Županije.

#### 1.4. Hipoteze

Na temelju pročitane literature, stečenog znanja te osobnog poznavanja prostora, u radu su provjeravane sljedeće hipoteze:

(H1) Demografska kretanja na području Krapinsko-zagorske županije izrazito su negativna što se direktno odražava na ukupni razvoj Županije zbog činjenice da je ljudski potencijal ključni pokretač razvitka nekog prostora.

(H2) Nepostojanje pravilne mreže naselja i jačeg gradskog središta koje bi okupljalo stanovništvo produbilo je već postojeće razlike između administrativnih jedinica i smanjilo ukupnu konkurentnost Županije.

(H3) Najčešći uzrok iseljavanja stanovništva jesu društveno-gospodarski faktori i želja za višim životnim standardom.

(H4) Krapinsko-zagorska županija tradicionalno je ruralni prostor (s tradicionalnim načinom života) što je glavni *pull* faktor za povratak iseljeničtva.

(H5) Osim direktnom demografskom obnovom, dijaspora može biti strateški potencijal razvoja tako da bude u funkciji posrednika između matične i emigracijske države.

## **2. Metodologija istraživanja**

### **2.1. Pristup istraživanju**

Na samom početku pisanja rada proučavana je relevantna literatura koja se odnosi na procese migracije i depopulacije. Nadalje, kroz znanstvenu i stručnu literaturu proučavan je prostor Krapinsko-zagorske županije. Uslijedilo je prikupljanje podataka o popisima stanovništva, vitalnoj statistici, migracijama te dobno-spolnom i gospodarskom sastavu stanovništva. Najveći dio podataka prikupljen je na mrežnim stranicama Državnog zavoda za statistiku ili dobiven na zahtjev putem njihove službe za korisnike. Za prikupljanje ostalih podataka korištene su metode anketiranja i intervjuiranja. Anketa se odnosila na iseljeno stanovništvo, a intervju, koji je bio nestrukturiranog tipa, proveden je s lokalnim stanovništvom.

Intervjui su provedeni u rujnu 2017., obuhvatili su deset osoba. Sugovornici su bile osobe od 20 do 57 godina starosti. S obzirom da je intervju bio nestrukturiranog tipa, nije bilo unaprijed određenih pitanja, ali tematski su se odnosili na trenutno zadovoljstvo sa stanjem u Županiji, ponudom poslova, uvjetima na radnom mjestu te općenito na životni standard. Svi odgovori su više-manje bili slični te su se odnosili na nezadovoljstvo cjelokupnom situacijom u Županiji. Jedan pozitivan primjer dobiven je od 22-godišnjaka koji je zadovoljan poslom, radi u svojoj struci te ima zadovoljavajuća primanja. Nedostatak koji on ističe je nedovoljno sadržaja za mlade.

Analiza i sinteza navedene literature i podataka rezultirala je oblikovanjem tekstualnog dijela, grafičkim priložima i koropletnim kartama. Obrada statističkih podataka je bila provedena pomoću Microsoft Excela 2010, a vizualizacija pomoću softvera ArcGIS 10.1. Kod izrade tematskih karata uz pomoć ArcGIS-a, kao podloga su korišteni slojevi Državne geodetske uprave, a podloga za digitalni model reljefa preuzeta je sa stranice Aster GDEM.

S obzirom da je tema rada iseljništvo, treba se dotaknuti i metodologije utvrđivanja njegovog broja. U većini zemalja koje nemaju registar stanovništva postoji problem utvrđivanja točnog broja iseljenih, a takav je slučaj i u Hrvatskoj. Registrom stanovništva u svakom bi se trenutku imao uvid u njihovo kvantitativno i kvalitativno stanje (Nejašmić, 2011). Podatke o vanjskoj migraciji u državi objavljuje Državni

zavod za statistiku, a on ih dobiva od strane Ministarstva unutarnjih poslova. Dakle, ti podaci odnose se samo na osobe koje su odjavile svoje prebivalište iz određenog naselja u Hrvatskoj pa prema tome ne možemo govoriti o točnom broju nego o procjeni broja iseljenih.

## 2.2. Metoda anketiranja

Proces provođenja ankete započeo je određivanjem populacije, a time i uzorka. Određen je način anketiranja, izrađen je anketni upitnik i započeto je anketiranje. Nakon 45 dana anketno istraživanje je završeno te su analizirani dobiveni odgovori.

Populacija obuhvaća stanovništvo koje je prije odlaska u inozemstvo imalo mjesto prebivališta na području Krapinsko-zagorske županije. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku u razdoblju od 1991. do 2016. godine takvih osoba je bilo 3 299. Željeni uzorak bio je 165 ispitanika (5 %), ali zbog slabog odaziva prikupljeno je, 1,84 % populacije, odnosno 61 ispitanik. Provođenjem ankete uočen je velik udio ispitanika iseljenih u 2016. godini. Ispitanika koji su iselili te godine bilo je čak 24 što čini 39,34 % ukupnih ispitanika.

Kako anketiranje nije provedeno lice u lice već *online*, anketni upitnik izrađen je Google alatom za obrasce (ankete) pod uslugom Google Dokumenti. Za navedeno je potrebno imati Google račun. Takav oblik online ankete dostupan je za jednostavno korištenje i prosljeđivanje, a nakon provedene ankete rezultati se mogu preuzeti u Microsoft Excel-u.

S obzirom na specifičnost istraživanja, gdje u većini slučajeva nije moguće doći u osobni kontakt s potencijalnim ispitanicima, posegnulo se za suvremenim načinima komunikacije, koristeći *email* i društvene mreže, točnije Facebook. Početak ispitivanja krenuo je od poznanstava autorice, a dalje je nastavljeno metodom snježne grude. Anketa je bila podijeljena u Facebook grupama koje okupljaju Hrvate u inozemstvu i na taj način prikupljeno je najviše anketa. S obzirom na način provođenja ankete izražena je selektivnost ispitanika. Prvo, *online* anketa isključuje sve osobe koje ne koriste računalo ili u slučaju Facebooka, sve osobe koje nemaju otvoreni njegov korisnički račun. Time su najčešće isključene osobe starije životne dobi. Drugi pokazatelj koji izražava selektivnost je polazna točka poznanstava autorice. Najveći udio ispitanika dijeli isto mjesto prebivališta (prije odlaska u inozemstvo) kao i autorica.

Anketa je provedena ukupno 45 dana (od 1. rujna do 15. listopada 2017. godine), a tijekom ispunjavanja nema određen ritam (najveći broj anketa bio bi ispunjen u danu kada je podijeljen na društvenoj mreži). Nakon prikupljenih anketa, rezultati su obrađeni u

Microsoft Excelu 2010, a dio podataka prikazan je kartografski pomoću GIS alata unutar aplikacije ArcMap 10.1.

### 3. Aktualno demografsko stanje i migracije u prošlosti

Za što bolje razumijevanje ove tematike potrebno je dati uvid u promatrani prostor. Od općih geografskih značajki koje su uvjetovale samu naseljenost i daljnje razvojne procese na ovom području, zatim stanovništva kao ključnog nositelja svih promjena te tijekom migracija i strukture iseljenog stanovništva. Želi se prikazati međusobna sprega navedenih faktora te rezultat djelovanja istih u formiranju današnjeg stanja u prostoru.

#### 3.1. Osnovna geografska obilježja Krapinsko-zagorske županije

Krapinsko-zagorska županija smještena je u sjeverozapadnom dijelu Republike Hrvatske (sl. 1) i sa svojom površinom od 1 229 km<sup>2</sup> jedna je od najmanjih županija u državi. Županiju čine 32 jedinice lokalne samouprave, od čega je 7 upravnih gradova i 25 općina, unutar kojih se nalaze 422 naselja (Službene stranice Krapinsko-zagorske županije), prikazani u Tablici 1.



Sl. 1. Administrativno-teritorijalna podjela Krapinsko-zagorske županije i njen položaj unutar Republike Hrvatske



Tab. 1. Popis jedinica lokalne samouprave Krapinsko-zagorske županije i njihova površina

| Jedinica lokalne samouprave | Površina (km <sup>2</sup> ) |
|-----------------------------|-----------------------------|
| Grad Donja Stubica          | 43,48                       |
| Grad Klanjec                | 25,52                       |
| Grad Krapina                | 47,54                       |
| Grad Oroslavje              | 31,2                        |
| Grad Pregrada               | 67,25                       |
| Grad Zabok                  | 34,88                       |
| Grad Zlatar                 | 75,78                       |
| Općina Bedekovčina          | 51,76                       |
| Općina Budinščina           | 55,18                       |
| Općina Desinić              | 45,04                       |
| Općina Đurmanec             | 58,43                       |
| Općina Gornja Stubica       | 49,31                       |
| Općina Hrašćina             | 27,05                       |
| Općina Hum na Sutli         | 36,83                       |
| Općina Jesenje              | 23,84                       |
| Općina Konjščina            | 44,17                       |
| Općina Kraljevec na Sutli   | 26,78                       |
| Općina Krapinske Toplice    | 48,46                       |
| Općina Kumrovec             | 17,57                       |
| Općina Lobor                | 42,98                       |
| Općina Mače                 | 27,88                       |
| Općina Marija Bistrica      | 71,38                       |
| Općina Mihovljan            | 24,43                       |
| Općina Novi Golubovec       | 15,44                       |
| Općina Petrovsko            | 18,84                       |
| Općina Radoboj              | 33,21                       |
| Općina Stubičke Toplice     | 27,52                       |
| Općina Sveti Križ Začretje  | 40,37                       |
| Općina Tuhelj               | 23,97                       |
| Općina Veliko Trgovišće     | 46,65                       |
| Općina Zagorska Sela        | 24,68                       |
| Općina Zlatar-Bistrica      | 24,91                       |

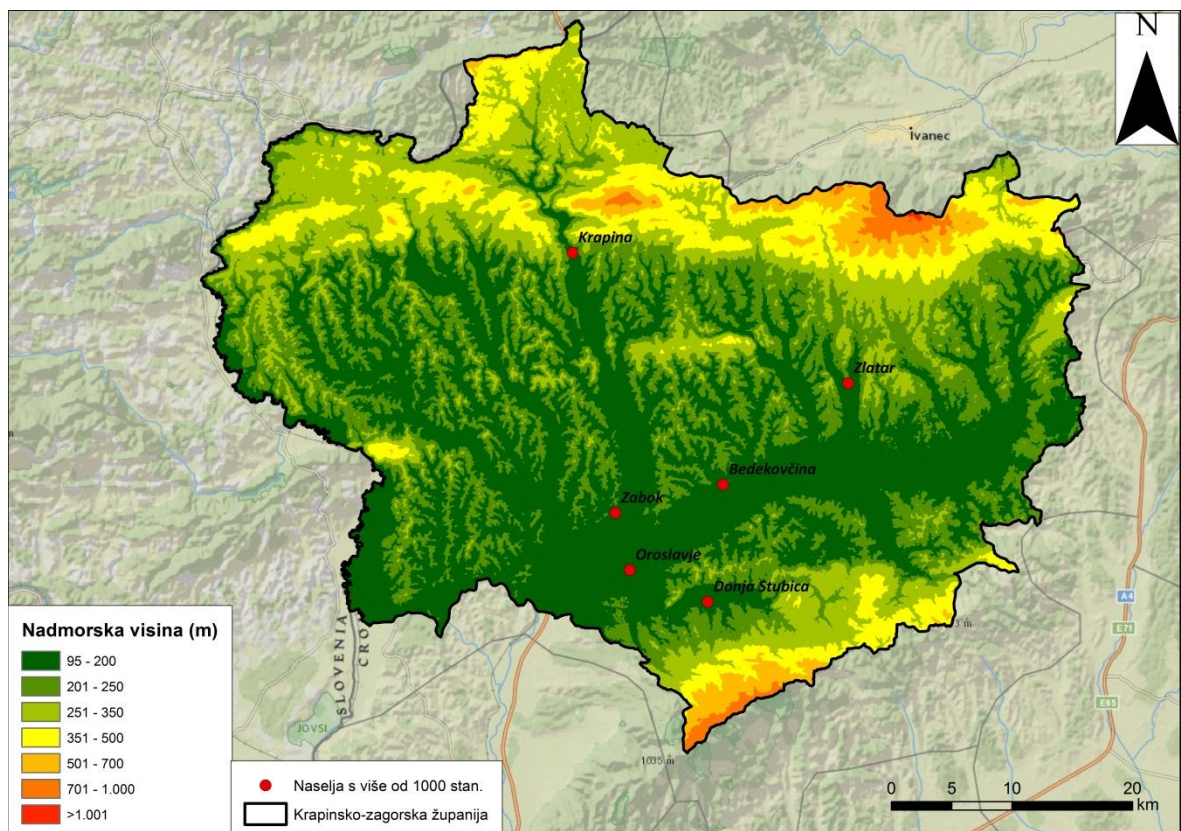
Izvor: Službene stranice Krapinsko-zagorske županije (17.10.2017.)

Županija je smještena u središnjoj Hrvatskoj, a njen prostorni obuhvat podudara se sa zasebnom geografskom cjelinom. Ta cjelina odnosi se na prostor od vrhova Macelja i Ivančice na sjeveru do Medvednice na njenom jugoistoku. Njenu istočnu granicu

predstavlja vododjelnica porječja Krapine i Lonje, dok je na zapadu omeđena rijekom Sutlom, koja je ujedno i državna granica s Republikom Slovenijom. Varaždinska županija predstavlja administrativnu granicu sa sjevera i istoka. Također, s istočne strane graniči i sa Zagrebačkom županijom, zatim na jugu s Gradom Zagrebom i na jugozapadu opet sa Zagrebačkom županijom.

### 3.1.1. Fizičko-geografska obilježja Krapinsko-zagorske županije

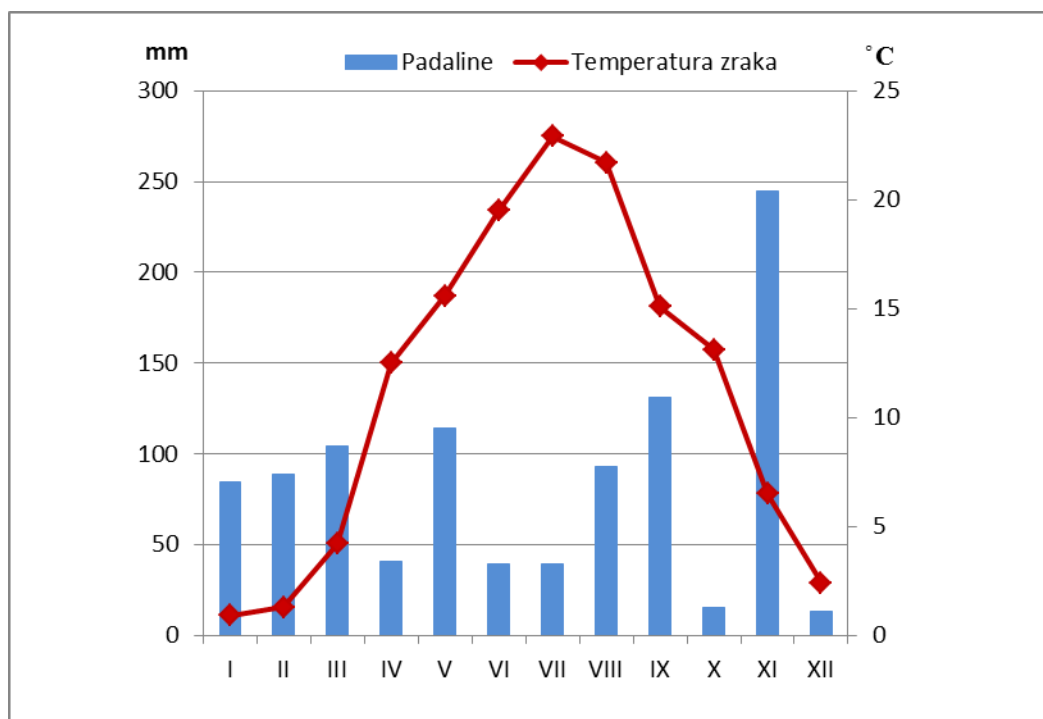
Prostor Krapinsko-zagorske županije poznat je kao tipičan brežuljkasti kraj, no reljefno se zapravo mogu izdvojiti tri cjeline, a to su: naplavne ravni, brežuljkasti krajevi – pobrđa i gorski masivi (Službene stranice Krapinsko-zagorske županije) (sl. 2. Najniži prostor Županije je njezin središnji dio, uz rijeku Krapinu i njene pritoke. Visina raste prema sjeveru i jugoistoku.



Sl. 2. Hipsometrijska karta Krapinsko-zagorske županije

U prošlosti su uvijek prvo bili naseljavani reljefno viši dijelovi, što zbog opće sigurnosti, što radi zaštite od poplava. U kasnijim vremenima, u skladu s društveno-gospodarskim napretkom te razvijanjem infrastrukture stanovništvo se počinje spuštati u niže dijelove. Na taj način doline, nekad neatraktivni prostor, postaju vrijedne u suvremeno doba, privlače stanovništvo te dolazi do procesa polarizacije u dolinskim naseljima (Orešić, Njegač i Filipčić, 2010). Danas su najviši dijelovi prigorja nenaseljeni i obrasli šumom. Ovakav reljef uvjetovao je raštrkanu naseljenost o kojoj će više biti riječi u sljedećem poglavlju.

Ovdje je još važno spomenuti klimu kao faktor koji je u prošlosti često diktirao naseljenost. Tip klime određen je prema podacima za meteorološku postaju Krapina. Podaci su dobiveni od Državnog hidrometeorološkog zavoda za razdoblje od 1993. do 2013. godine. Za određivanje razreda potrebno je odrediti srednju temperaturu najhladnijeg mjeseca, ona prema podacima za Krapinu nije niža od  $-3\text{ }^{\circ}\text{C}$  pa možemo klimu Krapine uvrstiti u C razred. Na promatranom području nema sušnih razdoblja, a ljeta su topla. Srednja temperatura najtoplijeg mjeseca je  $15,3\text{ }^{\circ}\text{C}$  (niža od  $22\text{ }^{\circ}\text{C}$ ). Klima Krapine i Krapinsko-zagorske županije je Cfb, odnosno umjereno topla vlažna klima s toplim ljetom (sl. 3).



Sl. 3. Klimatski dijagram za meteorološku postaju Krapina

Izvor: Podaci za meteorološku postaju Krapina u razdoblju od 1991. do 2013. godine, DHMZ

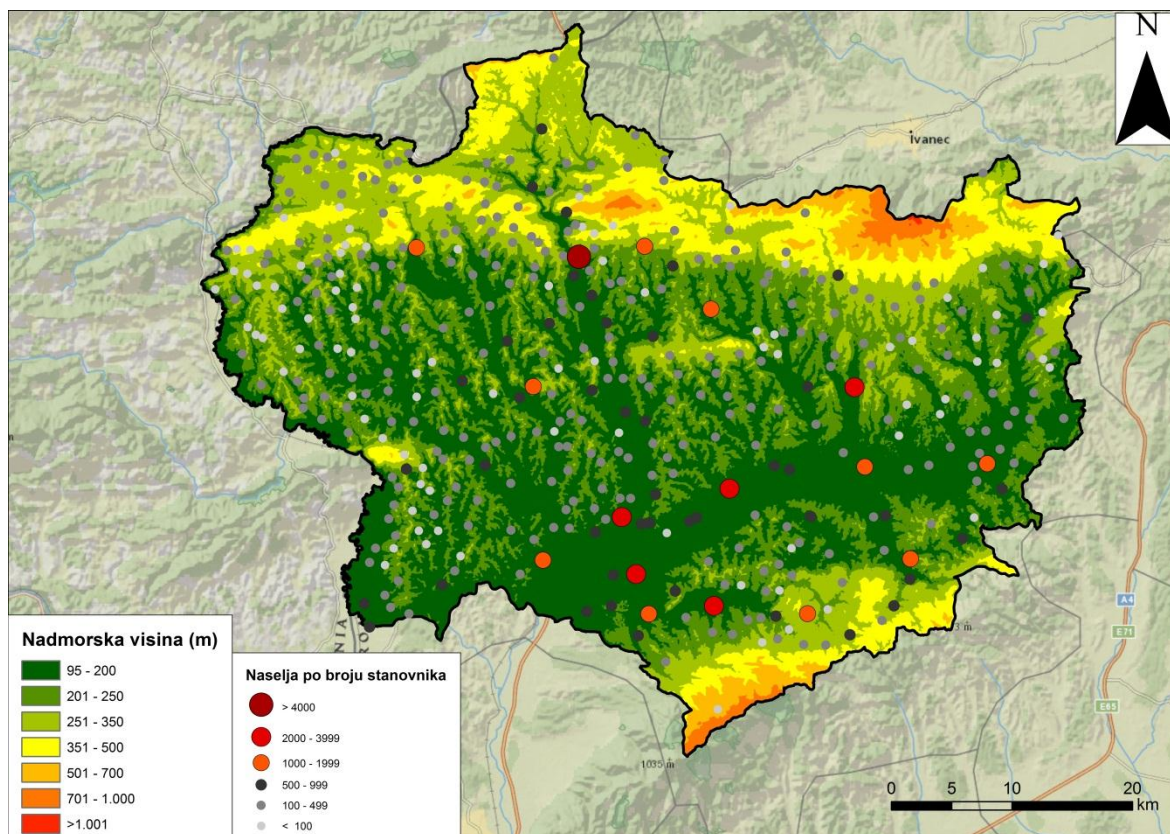
Ovakav tip klime jedan je od pozitivnih čimbenika guste naseljenosti ovog područja. Navedeni klimatski uvjeti, osim što su pogodni za život i bez ekstrema, omogućili su povoljne uvjete za poljoprivredu koja je dugi niz godina bila glavni hranitelj ovog prostora.

### **3.1.2. Naseljska struktura i prometna dostupnost**

Kako je već navedeno u prethodnom potpoglavlju, reljefna raščlanjenost velikim je dijelom uvjetovala raštrkanu naseljenost područja Krapinsko-zagorske županije. Iako jedna od najmnogoljudnijih i najgušće naseljenih županija, nije uspjela razviti nijedno veće naselje koje bi predstavljalo glavno središte u funkcionalnom smislu. Kao glavni razlog nameće se blizina dva velika grada, Zagreba i Varaždina, čija je gravitacijska moć dominantna na ovom području (Ilić, 1991). Navedeno je rezultiralo većim brojem manjih središta s funkcijama na nižoj razini. Dva naselja, oba gradska, koja su se nametnula kao najdominantnija su Krapina i Zabok, a ističu se svojim političkim, kulturnim i gospodarskim značenjem (Njegač, 1999 prema Orešić, Njegač i Toskić 2010). Grad Krapina, upravno središte županije, smješten je u perifernom dijelu gdje nema važniji prometni položaj te mu reljefne karakteristike ne omogućuju daljnje fizičko širenje, odnosno umanjile su mu predispozicije za razvoj. Za razliku od Krapine, grad Zabok ističe se kao važno prometno križište i glavno željezničko križište Hrvatskog zagorja, čime predstavlja potencijal za razvijanje novog centra Krapinsko-zagorske županije (Ilić, 1991).

Disperzna naseljenost okarakterizirana velikim brojem malih naselja jedna je od temeljnih demogeografskih obilježja Hrvatske (Nejašmić i Toskić, 2016), što se može vidjeti i u slučaju Krapinsko-zagorske županije. Kada se proučava veličina naselja prema ukupnom broju stanovnika vidi se dominacija naselja u skupini od 100 do 499 stanovnika, njih čak 272 pripada ovoj skupini. Slijedi ju skupina s naseljima s manje od 100 stanovnika, njih 90. Zatim ide skupina naselja od 1000 do 1999 stanovnika (10 naselja) i skupina od 2000 do 3999 stanovnika (5 naselja). Naselje bez ijednog stanovnika jesu Sutinske Toplice, a najveće naselje i jedino s više od 4000 stanovnika jest grad Krapina (4 471 stanovnika) (sl. 4). Kategorije s manjim brojem naselja

smještene su na područjima više nadmorske visine, a naselja u kategoriji s većim brojem stanovnika u područjima niže nadmorske visine, gdje je očita njihova koncentracija. Također, uz naselja s najvećim brojem stanovnika prolaze i glavne prometnice, a to će biti prikazano na slici u sljedećem odlomku.



Sl. 4. Naselja Krapinsko-zagorske županije prema broju stanovnika 2011. godine u ovisnosti o nadmorskoj visini

Izvor: Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. – 2001., CD-ROM, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2005.; Popis stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2011. godine: stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2013.

Obilježja razvijenosti prometa, kao jedan od pokazatelja društveno-gospodarskog razvoja nekog kraja, u međuovisnosti je sa stanovništvom. Logično je da će razvijenija područja biti opskrbljena kvalitetnijom infrastrukturom, a često je i povoljan prometni položaj jedan od preduvjeta razvoja. Kako promet može utjecati na sastav i kretanje stanovništva može se vidjeti upravo na primjeru Krapinsko-zagorske županije, gdje je izgradnja željezničke pruge imala ključan utjecaj.

Prometni položaj Krapinsko-zagorske županije može se opisati kao povoljan jer se nalazi u blizini glavnog hrvatskog prometnog čvorišta, Zagreba, te na dodiru s ostatkom Europe kao dio sjeverozapadnog ulaza/izlaza u državu, što ga čini strateškim. Pravci od međunarodnog značenja su Phyrnski cestovni pravac (povezuje zapadni dio Srednje Europe preko Graza, Maribora i Zagreba i nastavlja prema Splitu i Dubrovniku) te budući međunarodni željeznički koridor Xa. On bi se trebao protezati duž cijele Županije, a povezivao bi Zagreb i Beč. Frekventnost ovog područja potvrđuje šest cestovnih i dva željeznička prijelaza (Strategija razvoja Krapinsko-zagorske županije 2016. – 2020., 2015). Ujedno je na tim prijelazima zabilježen i značajan promet putnika, odnosno osoba koje su ušle u Republiku Hrvatsku. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku za 2013. zabilježen je promet od 66 283 000 putnika koji su ušli u Hrvatsku, od čega na cestovni otpada 61 667 000 putnika, a na željeznički 578 000 putnika.

Područje Krapinsko-zagorske županije karakterizira gusta mreža cesta. Iako zadovoljavaju kvantitetom, njihova kvaliteta je u većini slučajeva puno dalje od zadovoljavajuće (sl. 5).<sup>1</sup>



Sl. 5. Dotrajalost državne ceste D24 na dionici Zlatar-Bistrica – Konjščina (snimila autorica, 18. 11. 2017.)

---

<sup>1</sup> Najčešće promjene i modernizacija cesta dešavaju se obično pred izbore, kako bi lokalni čelnici dokazali kako se nešto radi u općini/gradu. Ti radovi su onda često izvođeni na brzinu te na kraju ne ispunjavaju uvjete za normalno korištenje. Primjer je jedan zagorski grad, gdje su radovi izvođeni u predizborno vrijeme i na brzinu pa je nakon prve jače kiše grad bio pod vodom jer infrastruktura za odvodnju nije bila propisno izvršena.

Što se tiče konkretnih brojki, Županija raspolaže s 963,50 km razvrstanih cesta i 2599,46 km nerazvrstanih cesta. Kao najvažnija izdvaja se autocesta A2 (Zagreb – Macelj) koja se poklapa s međunarodnim cestovnim pravcem E-59 (dio Pyhrnske autoceste) Nürnberg – Graz – Maribor – Zagreb. Od državnih cesta najvažnije su D29 i D24 koje županiju povezuju sa Zagrebom, odnosno Varaždinom. Bitno je još spomenuti brzu cestu Popovec – Marija Bistrica – Zabok sa spojem na Breznički Hum. Ona je dio „zagrebačkog prstena“ na trasi Mokrice (Zabok - Oroslavje) – Zlatar-Bistrica (spoj na Breznički Hum) – Marija Bistrica – Laz – Popovec – Zagreb. U listopadu 2015. otvorena je dionica te ceste od čvora Mokrice do čvora Andraševac (Bračak), u veljači 2017. godine otvorena je do čvora Bedekovčina, a trenutno su u tijeku radovi na dionici do Zlatar-Bistrice (Zagorski list) (sl. 6). Cesta se ističe kao važna zbog povezivanja nerazvijenijeg, istočnog dijela Županije te kao važna stavka za Mariju Bistricu, koja kao svetište godišnje primi oko milijun hodočasnika.



Sl. 6. Radovi na brznoj cesti Popovec – Marija Bistrica – Zabok, čvor Zlatar-Bistrica (snimila autorica, 18. 11. 2017.)

Željeznički promet u Krapinsko-zagorskoj županiji ima dugu tradiciju te je upravo izgradnja pruge 1886. započela mnoge procese u tom kraju, a i na području čitavog Hrvatskog zagorja. To se očituje kroz razvijanje tradicije dnevne migracije na rad gdje su se onda stvorila nova mješovita domaćinstva (Njegač, 1993). Iako je to stanovništvo

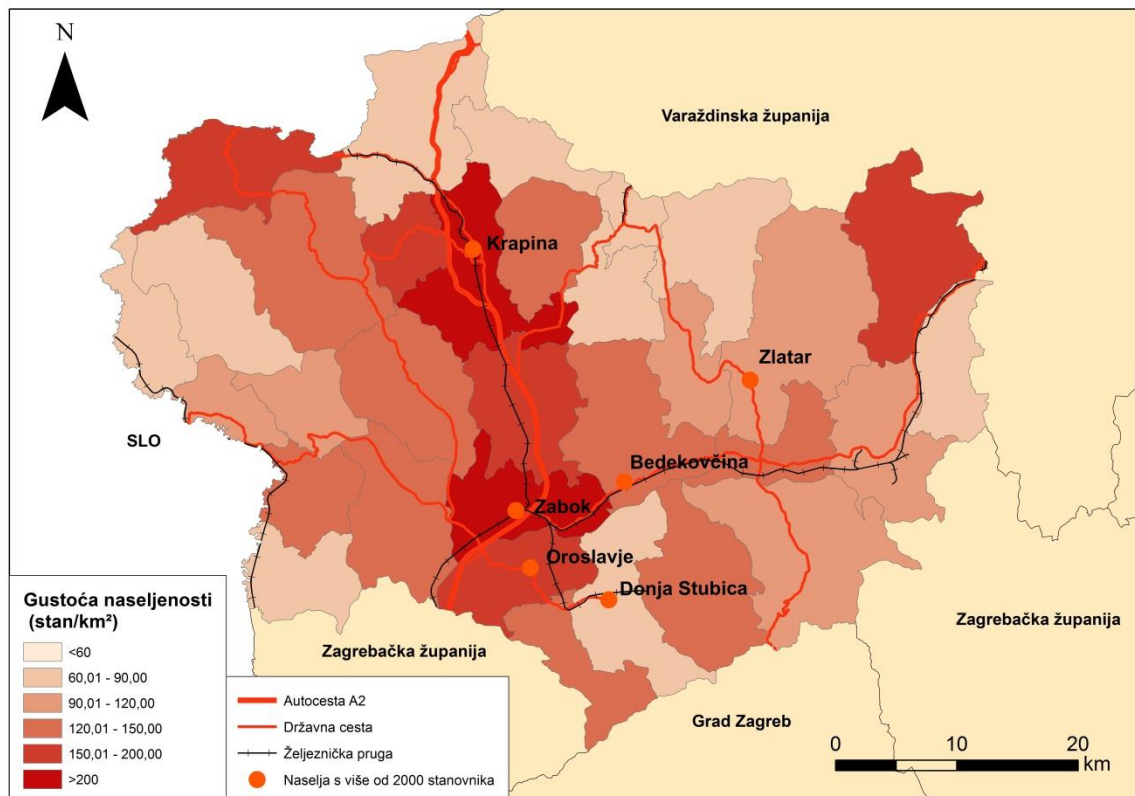
radilo u gradovima, zadržalo je zemljište te se bavilo poljoprivredom kao dodatnom djelatnošću. Također, lokalni centri uz prugu jačaju te se težište naseljenosti s prigorja Ivanšćice seli u dolinu Krapine i prati prugu (Njegač, 1993).

Glavna je pruga Zaprešić – Varaždin - Čakovec koja izravno povezuje veći dio Hrvatskog zagorja sa Zagrebom odnosno Varaždinskom i Međimurskom županijom. Zabok je najznačajnije željezničko čvorište jer se tu pruga račva prema Đurmancu i Gornjoj Stubici i na polovici je puta između Varaždina i Zagreba. Dionica pruge od Zaboka prema Đurmancu nastavlja se skroz do Rogateca i dalje prema Sloveniji. Kumrovec, do kojeg se dolazilo preko dionice Savski Marof – Harmica trenutno nije u prometu. Prema statističkim podacima HŽPP-a u 2016. godini zabilježeno je 1 359 076 putnika u željezničkom prometu Krapinsko-zagorske županije, što bi u prosjeku bilo oko 3 723 putnika dnevno (Statistika za 2016., 2017). To ukazuje na tradicionalno korištenje željezničkog prometa kod Zagoraca. Jedino još Zagrebačka županija i Grad Zagreb imaju veći broj putnika u željezničkom prometu.

Što se tiče mreže rasprostranjenosti pruga, ona je dobra, ukupna dužina pruga je 102,4 km, a prosječna udaljenost među stanicama je manja od 3 km (Strategija razvoja Krapinsko-zagorske županije 2016. – 2020., 2015). Funkcionalnost pruga je loša; mala udaljenost među stanicama koja produžuje vrijeme putovanja, neelektrificiranost pruga, jednokolosječne pruge, neizvođenje zahvata modernizacije od 70-ih, samo su neki od pokazatelja. Već je više puta u medijima najavljivana modernizacija „zagorske pruge“, ali do zahvata nikada nije došlo. Prema zadnjim navodima iz medija, očekuje se obnova na dionici Zabok – Zaprešić te modernizacija kolodvora Zabok (Zagorski list).

Utjecaj prometa na stanovništvo ogleda se u njegovom razmještanju i broju (sl. 7). Oko 55 % stanovnika Županije živi u širem gravitacijskom području željezničkih pruga i to u 150 naseljenih mjesta, od čega su pet gradska naselja (Strategija razvoja Krapinsko-zagorske županije 2016. – 2020., 2015). Naselja koja su udaljenija od prometnih pravaca često bilježe manji broj stanovnika, a nerijetko i depopulaciju. Suprotno tome, duž prometnica nastaju osovine razvoja, a u prošlosti su ih karakterizirala pozitivna kretanja (Njegač, 1993). Da su prometnice izgubile tu snagu vidjet će se u kasnijoj demografskoj analizi; iako bilježe pozitivnija kretanja od ostalih jedinica lokalne samouprave, ona su i dalje u cjelini negativna.





Sl. 7. Gustoća naseljenosti Krapinsko-zagorske županije 2011. godine u ovisnosti o prometnicama

Izvor: Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. – 2001., CD-ROM, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2005.; Popis stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2011. godine: stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2013.

### 3.2. Demogeografska slika Krapinsko-zagorske županije

Jače naseljavanje područja Krapinsko-zagorske županije počinje još u 16. stoljeću, čemu su pogodovale prirodno-geografska obilježja, prometno-geografski položaj te historijsko-geografski razvoj (Spevec, 2011). Splet navedenih čimbenika te događanja u recentnijoj povijesti rezultirali su trenutnim brojem i razmještajem stanovništva na području Županije.

S obzirom na temu rada, analiza će se usmjeriti na odabrane pokazatelje. Djelovanje migracije kao sastavnice ukupnog kretanja stanovništva očituje se kroz veličinu ukupnog stanovništva i njegov prostorni razmještaj, sastavnice prirodnog

kretanja (rodnost i smrtnost) te sastav stanovništva (demografski, društveno-gospodarski i kulturno-antropološki) (Nejašmić, 2014).

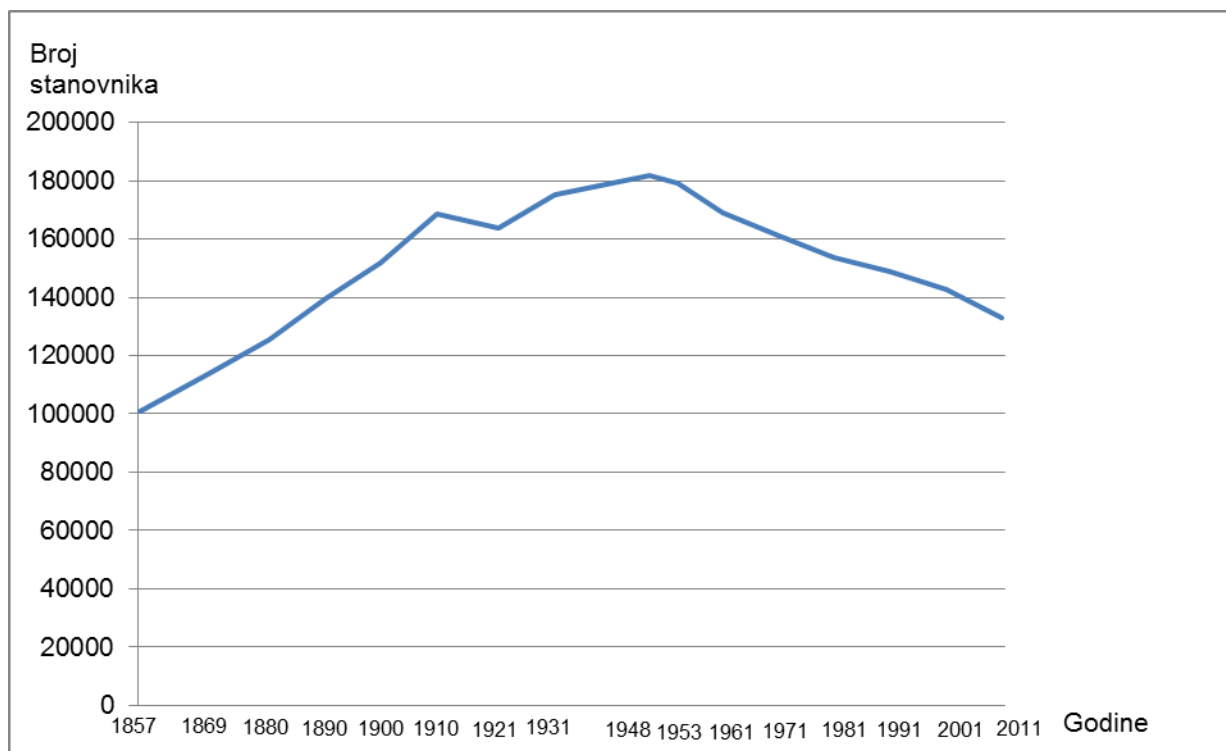
### **3.2.1. Kretanje broja stanovnika i prostorni razmještaj**

Područje Hrvatskog zagorja, tradicionalno ruralni prostor, kroz stoljeća je predstavljalo mjesto pogodno za život; od činjenice da nema fizičko-geografskih ekstrema pa do toga da je kroz povijest uvijek „izbjegavao“ direktna ratna zbivanja i predstavljao sigurnost. Ovaj prostor bio je izrazito imigracijski od 16. do 18. stoljeća i prihvaćao je stanovništvo koje je bježalo pred Osmanlijskim Carstvom. Prema navodima iz literature ovaj kraj se navodi kao najgušće naseljen u 19. st. na području Hrvatske, ali i na području Zemalja Krune sv. Stjepana<sup>2</sup> (Jagić, 2015).

Od prvog popisa stanovništva 1857. godine pa sve do 1910. prostor Krapinsko-zagorske županije bilježi porast broja stanovnika (sl. 8). U međupopisnom razdoblju 1910. – 1921. godine pad je zabilježen kao posljedica Prvog svjetskog rata. Dalje, u međuratnom razdoblju zabilježen je ponovni porast stanovništva, nakon čega, od popisa 1948. godine slijedi konstantan pad. Unatoč pozitivnom prirodnom kretanju do 80-ih, pad se bilježi kao posljedica iseljavanja. Taj val krenuo je po završetku Drugog svjetskog rata, s najsnažnijim odljevom 60-ih (ruralni egzodus) i 70-ih godina (Nejašmić, 1988). Iseljavanje je u najvećem dijelu bilo međuregionalnih razmjera, a bilo je inicirano nepostojanjem funkcionalne urbane mreže i nedostatkom jačeg centra koji bi okupljao stanovništvo te lošom socijalnom strukturom i općim pomanjkanjem radnih mjesta. U najvećoj mjeri je iseljavalo mlado, aktivno i radno sposobno stanovništvo što je za posljedicu ostavilo negativna prirodna kretanja, koja se danas očituju kroz sve izraženije negativne demografske procese (Spevec, 2011).

---

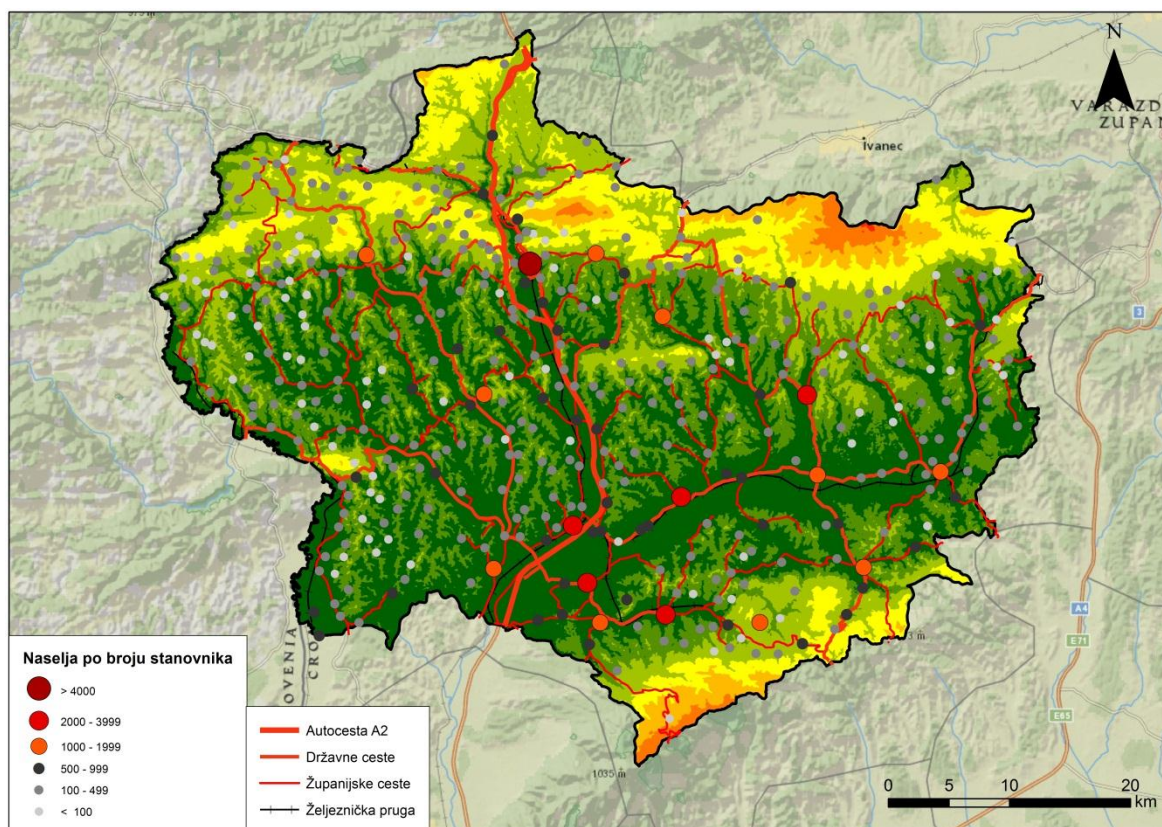
<sup>2</sup> Zemlje Krune sv. Stjepana povijesni je naziv kojim se označavalo zemlje koje su personalnom unijom povezane s Ugarskim Kraljevstvom unutar Habsburške Monarhije, odnosno kasnije Austro-Ugarske.



Sl. 8. Kretanje broja stanovnika Krapinsko-zagorske županije od 1857. do 2011. godine

Izvor: Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. – 2001., CD-ROM, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2005.; Popis stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2011. godine: stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2013.

Prema popisu stanovništva 2011. godine na području Krapinsko-zagorske županije zabilježeno je 132 892 stanovnika, što je u odnosu na prethodni popis iz 2001. godine čak 13 292 stanovnika manje, čime se nastavlja trend smanjenja broja stanovnika od popisa 1948. godine. Općenito je očita polariziranost prema broju stanovnika, gdje je najveća koncentracija u gradovima i naseljima smještenim uz glavne prometnice, dok su rubno položena naselja okarakterizirana manjim brojem stanovnika (sl. 9).



Sl. 9. Naselja Krapinsko-zagorske županije prema broju stanovnika 2011. godine u ovisnosti o prometnicama

Izvor: Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. – 2001., CD-ROM, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2005.; Popis stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2011. godine: stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2013.

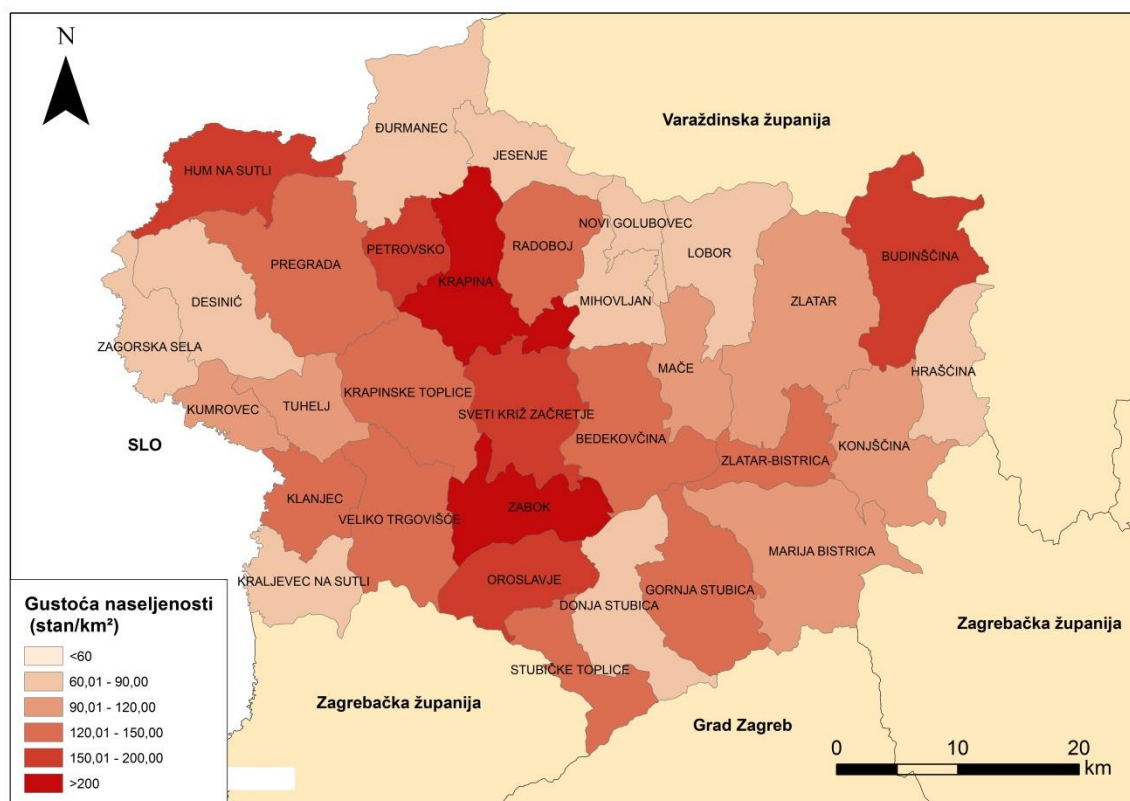
Najveći broj stanovnika ima Grad Krapina (12 480), a očekivano slijedi Grad Zabok (8 994). Zanimljivo je da su se u kategoriji prvih pet po broju stanovnika našle i dvije negradske jedinice lokalne samouprave, a to su Bedekovčina (8 041) i Sveti Križ Začretje (6 165) (tab. 2). To se može pripisati dobrom prometnom položaju, pruži u slučaju Bedekovčine i autocesti u slučaju Svetog Križa Začretja. Kada se gleda međupopisna razlika 2001. – 2011. godina, uočava se smanjenje broja stanovnika u svim jedinicama lokalne samouprave, osim u slučaju Stubičkih Toplica koje bilježe rast broja stanovnika za 53 što se može pripisati toplicama i tendenciji kupovanja vikendica u tom kraju, koje kasnije postaju mjesto prebivališta.

Tab. 2. Broj stanovnika po gradovima/općinama Krapinsko-zagorske županije za 1991., 2001. i 2011. godinu

|                            |       |       |        | Međupopisna promjena 1991. - 2001. |                | Međupopisna promjena 2001. - 2011. |                |
|----------------------------|-------|-------|--------|------------------------------------|----------------|------------------------------------|----------------|
|                            | 1991. | 2001. | 2011.  | Aps. prom.                         | Rel. prom. (%) | Aps. prom.                         | Rel. prom. (%) |
| <b>DONJA STUBICA</b>       | 5771  | 5930  | 5.680  | 159                                | 2,76           | -250                               | -4,22          |
| <b>KLANJEC</b>             | 3537  | 3234  | 2.915  | -303                               | -8,57          | -319                               | -9,86          |
| <b>KRAPINA</b>             | 12938 | 12950 | 12.480 | 12                                 | 0,09           | -470                               | -3,63          |
| <b>OROSLAVJE</b>           | 6576  | 6253  | 6.138  | -323                               | -4,91          | -115                               | -1,84          |
| <b>PREGRADA</b>            | 7391  | 7165  | 6.594  | -226                               | -3,06          | -571                               | -7,97          |
| <b>ZABOK</b>               | 9394  | 9365  | 8.994  | -29                                | -0,31          | -371                               | -3,96          |
| <b>ZLATAR</b>              | 6715  | 6506  | 6.096  | -209                               | -3,11          | -410                               | -6,30          |
| <b>BEDEKOVČINA</b>         | 8773  | 8482  | 8.041  | -291                               | -3,32          | -441                               | -5,20          |
| <b>BUDINŠČINA</b>          | 3150  | 2793  | 2.503  | -357                               | -11,33         | -290                               | -10,38         |
| <b>DESINIĆ</b>             | 3808  | 3478  | 2.933  | -330                               | -8,67          | -545                               | -15,67         |
| <b>ĐURMANEC</b>            | 4759  | 4481  | 4.235  | -278                               | -5,84          | -246                               | -5,49          |
| <b>GORNJA STUBICA</b>      | 6104  | 5726  | 5.284  | -378                               | -6,19          | -442                               | -7,72          |
| <b>HRAŠČINA</b>            | 2061  | 1826  | 1.617  | -235                               | -11,40         | -209                               | -11,45         |
| <b>HUM NA SUTLI</b>        | 5740  | 5476  | 5.060  | -264                               | -4,60          | -416                               | -7,60          |
| <b>JESENJE</b>             | 1839  | 1643  | 1.560  | -196                               | -10,66         | -83                                | -5,05          |
| <b>KONJŠČINA</b>           | 5040  | 4074  | 3.790  | -966                               | -19,17         | -284                               | -6,97          |
| <b>KRALJEVEC NA SUTLI</b>  | 1973  | 1815  | 1.727  | -158                               | -8,01          | -88                                | -4,85          |
| <b>KRAPINSKE TOPLICE</b>   | 6111  | 5744  | 5.367  | -367                               | -6,01          | -377                               | -6,56          |
| <b>KUMROVEC</b>            | 1914  | 1854  | 1.588  | -60                                | -3,13          | -266                               | -14,35         |
| <b>LOBOR</b>               | 4028  | 3669  | 3.188  | -359                               | -8,91          | -481                               | -13,11         |
| <b>MAČE</b>                | 2897  | 2715  | 2.534  | -182                               | -6,28          | -181                               | -6,67          |
| <b>MARIJA BISTRICA</b>     | 7012  | 6612  | 5.976  | -400                               | -5,70          | -636                               | -9,62          |
| <b>MIHOVLJAN</b>           | 2474  | 2234  | 1.938  | -240                               | -9,70          | -296                               | -13,25         |
| <b>NOVI GOLUBOVEC</b>      | 1206  | 1073  | 996    | -133                               | -11,03         | -77                                | -7,18          |
| <b>PETROVSKO</b>           | 3181  | 3022  | 2.656  | -159                               | -5,00          | -366                               | -12,11         |
| <b>RADOBOJ</b>             | 3665  | 3513  | 3.387  | -152                               | -4,15          | -126                               | -3,59          |
| <b>STUBIČKE TOPLICE</b>    | 2528  | 2752  | 2.805  | 224                                | 8,86           | 53                                 | 1,93           |
| <b>SVETI KRIŽ ZAČRETJE</b> | 6650  | 6619  | 6.165  | -31                                | -0,47          | -454                               | -6,86          |
| <b>TUHELJ</b>              | 2161  | 2181  | 2.104  | 20                                 | 0,93           | -77                                | -3,53          |
| <b>VELIKO TRGOVIŠĆE</b>    | 5381  | 5220  | 4.945  | -161                               | -2,99          | -275                               | -5,27          |
| <b>ZAGORSKA SELA</b>       | 1332  | 1197  | 996    | -135                               | -10,14         | -201                               | -16,79         |
| <b>ZLATAR-BISTRICA</b>     | 2670  | 2830  | 2.600  | 160                                | 5,99           | -230                               | -8,13          |

Izvor: Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. – 2001., CD-ROM, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2005.; Popis stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2011. godine: stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2013.

Nepostojanje razvijene urbane mreže i mala, demografski opustošena općinska središta očituju se i kroz gustoću naseljenosti. Sveukupno, gustoća naseljenosti na razini Krapinsko-zagorske županije iznosi 108,13 stan./km<sup>2</sup>, što ju čini jednom od najgušće naseljenih županija države (prosjeak za Hrvatsku je 75,71 stan./km<sup>2</sup>) (DZS, 2011).



Sl. 10. Gustoća naseljenosti Krapinsko-zagorske županije 2011. godine po jedinicama lokalne samouprave

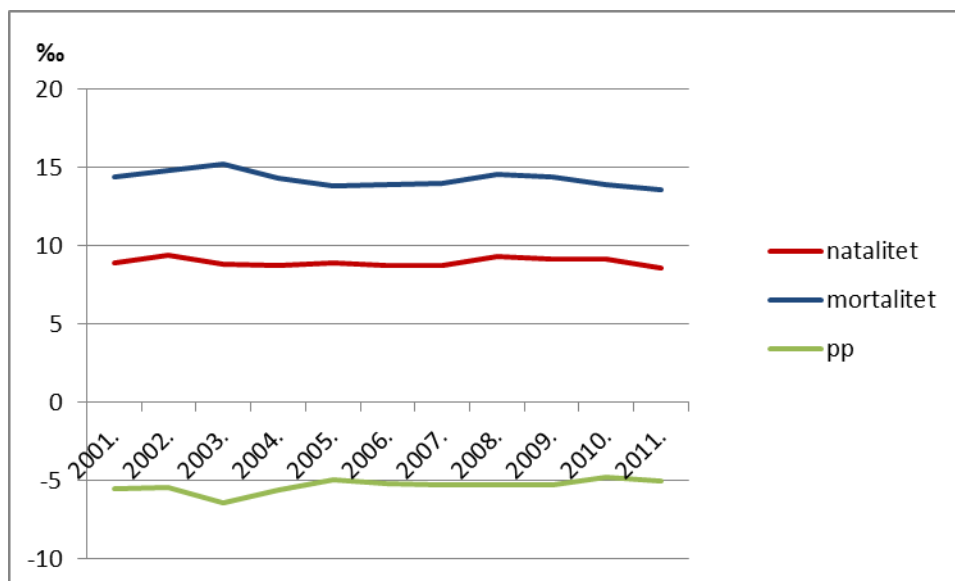
Izvor: Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. – 2001., CD-ROM, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2005.; Popis stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2011. godine: stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2013.

Razlike u gustoći naseljenosti među pojedinim administrativnim jedinicama su očigledne kao i u slučaju ukupnog broja stanovnika. Najveću gustoću bilježe gradovi te jedinice lokalne samouprave smještene uz prometnice, gdje je poseban naglasak na željezničku prugu. Jedinice lokalne samouprave koje bilježe malu gustoću naseljenosti, nižu i od prosjeka države su uglavnom rubno položene, periferne i na reljefno nepovoljnijim lokacijama.

### **3.2.2. Sastavnice prirodnog kretanja**

Stopa prirodne promjene, koja se u Krapinsko-zagorskoj županiji bilježi kao negativna od 80-ih godina prošlog stoljeća, bitna je dinamička odrednica u smanjivanju ukupnog stanovništva (Wertheimer-Baletić, 2004). Natalitet i mortalitet kao sastavnice prirodnog kretanja definiraju hoće li ona biti pozitivna, negativna ili će broj stanovnika stagnirati (Nejašmić, 2005). Normalno je da uslijed procesa demografske tranzicije dolazi do prelaska s visokih stopa rodosti i smrtnosti do niskih stopa. Na njihovo smanjivanje djelovali su opći i specifični čimbenici (Coale, Watkins, 1986.; Van de Kaa, 1987.; Bongaarts 2001 prema Wertheimer-Baletić, 2004). U slučaju Hrvatske zabilježeno je brzo smanjivanje nataliteta, koje je uz opće, prouzročeno specifičnim čimbenicima. Ti čimbenici odnose se i na područje Krapinsko-zagorske županije. Oni obuhvaćaju stradavanja u dva svjetska rata, koji za sobom ostavljaju krnje generacije, selektivno iseljavanje, model industrijalizacije, koji je uz kombinaciju tadašnje agrarne politike doslovno tjerao mlado stanovništvo iz ruralnih krajeva, te naposljetku nepostojanje populacijske politike (Wertheimer-Baletić, 2004). To je dovelo do današnjeg stanja.

U razdoblju od 2001. do 2011. godine na području Krapinsko-zagorske županije zabilježena je negativna prirodna promjena (sl. 11). Najniža stopa prirodne promjene bila je 2003. godine i iznosila je -6,41 %. Za ostale godine vrijednosti su slične i kreću se između 5,60 i 4,63 %.

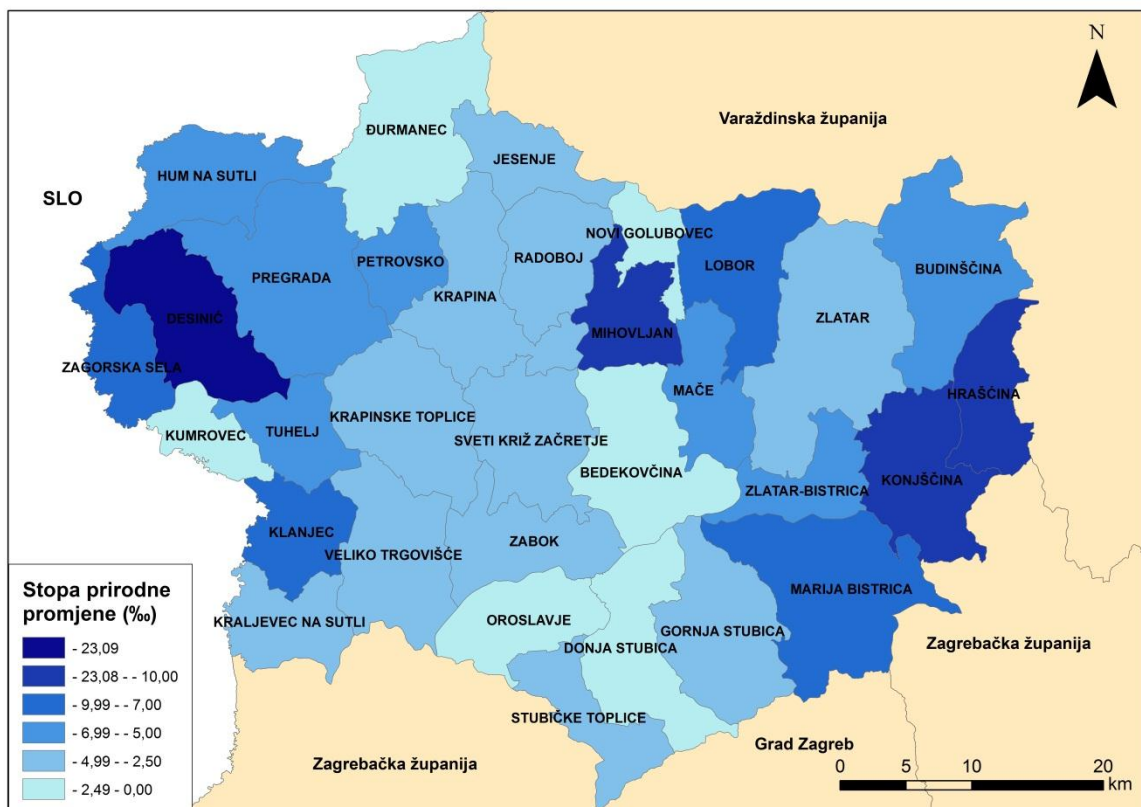


Sl. 11. Prirodna promjena Krapinsko-zagorske županije 2001. – 2011. godine

Izvor: Vitalna statistika (rođeni i umrli) u razdoblju 1964. – 2015., podaci za pojedine godine, naseljski tablogrami, Državni zavod za statistiku, Zagreb.; Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. - 2001., CD-ROM, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2005.; Popis stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2011. godine: stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2013.

Gledajući prirodnu promjenu po svakoj administrativnoj jedinici zasebno uočava se povezanost s ranije opisanom naseljskom strukturom i gustoćom stanovništva. Niži pad bilježe gradske jedinice te one položene uz prometnice. Kao najpozitivniji primjer ističe se općina Đurmanec koja bilježi stagnaciju. Najnegativnija je općina Desinić s negativnom prirodnom promjenom od čak - 23,9 ‰, a slijede ju Hrašćina, Mihovljan i Konjšćina.





Sl. 12. Stope prirodne promjene Krapinsko-zagorske županije po jedinicama lokalne samouprave 2011. godine

Izvor: Vitalna statistika (rođeni i umrli) u razdoblju 1964. – 2015., podaci za pojedine godine, naseljski tablogrami, Državni zavod za statistiku, Zagreb; Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. - 2001., CD-ROM, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2005.

S prestankom pozitivnog prirodnog kretanja, depulacijski prostor postaje prostor izumiranja stanovništva (Njegač, 1995), što se direktno odražava u strukturi stanovništva koja će biti prikazana u sljedećem poglavlju.

### 3.2.3. Strukture stanovništva

Današnje razvojne značajke stanovništva, bilo ukupne ili strukturne, oblikuju buduća demografska kretanja i strukture, a to se posebno odnosi na dobno-spolnu strukturu (Wertheimer-Baletić, 2004). Upravo dob i spol, kao biološki čimbenici kroz natalitet i mortalitet diktiraju prirodnu promjenu. Također, sastav se odražava i na opći društveni i gospodarski razvoj jer je stanovništvo temelj gospodarskog razvoja. Ono

predstavlja proizvodnu (radnu) snagu koja pokreće i usmjerava sve djelatnosti u prostoru (Živić, 2003).

### **3.2.3.1. Biološki sastav stanovništva**

Proučavajući apsolutni broj žena i muškaraca, žena je 3 594 više. Sljedeći pokazatelj, koeficijent feminiteta za ukupno stanovništvo, također ide u korist ženama (tab. 3). Kako je u ukupnom stanovništvu više starog stanovništva, a zbog diferencijalnog mortaliteta uvijek je u starijim dobnim skupinama više žena, logična je njihova dominacija. Prema koeficijentu feminiteta za skupinu od 20 do 39 godina, žene su u deficitu. Ovdje se to može pripisati diferencijalnom natalitetu, odnosno činjenici da se općenito rađa više muške nego ženske djece.

Sastav prema dobi samo je još jedan pokazatelj negativnih demografskih kretanja u Krapinsko-zagorskoj županiji. Udio mladog (0-19) i starog (60+) je gotovo izjednačen, s tendencijom rasta udjela starog stanovništva (tab. 3). Kako je proces prirodnog kretanja jedan od najvažnijih čimbenika u demografskom starenju stanovništva, možemo se zabrinuti za budućnost Krapinsko-zagorske županije, jer upravo velik udio starog stanovništva znači manji udio mlađeg stanovništva, točnije, stanovništva u fertilnoj dobi koje je nužno za bioreprodukciju (Živić, 2003). Tome u prilog ide i prosječna dob stanovništva koja iznosi 41,7 godina (tab. 3), a dob od 30 godina navodi se kao granica koja određuje staro, odnosno mlado stanovništvo određenog prostora (Živić, 2003).

Tab. 3. Pokazatelji sastava stanovništva prema spolu i dobi 2011.

| Demografski pokazatelji             | 2011.  |
|-------------------------------------|--------|
| Koeficijent feminiteta (kf)         | 105,6  |
| Koeficijent feminiteta (kf (20-39)) | 94,76  |
| Mlado stanovništvo (0-19) (%)       | 20,87  |
| Zrelo stanovništvo (19-59) (%)      | 55,61  |
| Staro stanovništvo (60+) (%)        | 23,51  |
| Indeks starosti (is)                | 112,63 |
| Koeficijent dobne ovisnosti (kd,s)  | 26,13  |
| Prosječna dob (x)                   | 41,7   |

$k_f$  – opći koeficijent feminiteta (broj žena na 100 muškaraca)

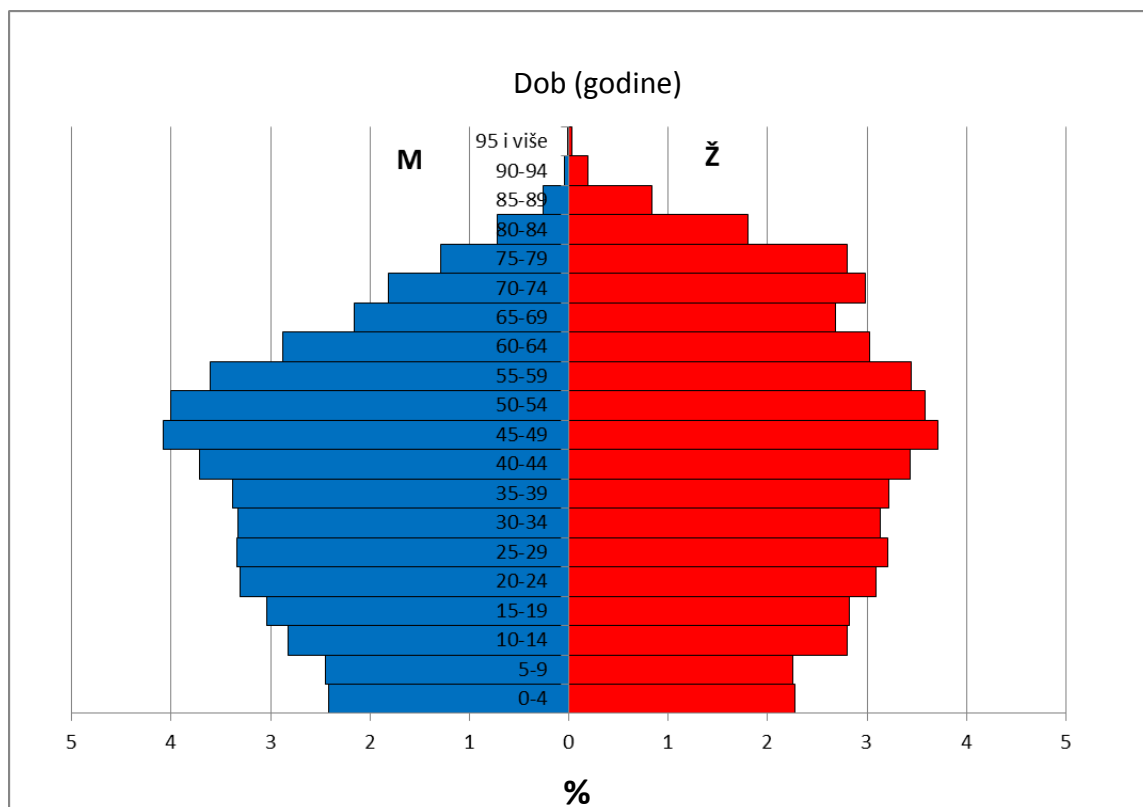
$k_{f(20-39)}$  – koeficijent feminiteta dobnih kohorti 20-39 godina (broj žena na 100 muškaraca u dobi 20-39)

$i_s$  – indeks starosti (broj starih (65+) na 100 mladih stanovnika (0-14))

$k_{d,s}$  – koeficijent dobne ovisnosti starih (broj stanovnika u postradnoj dobi (65+) na 100 stanovnika u radnoj dobi (15-64))

Izvor: Nejašmić, 2005; Popis stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2011. godine: stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, Državni zavod za statistiku, 2017.

Grafički prikaz dobno-spolne strukture Krapinsko-zagorske županije ima suženu osnovicu, dok je središnji dio ispupčen te poprima oblik urne (sl. 13). Uz niske stope rodnosti i smrtnosti, odnosno negativnu prirodnu promjenu, stanovništvo Krapinsko-zagorske županije pripada starom tipu stanovništvu. S obzirom na to da udio starih (65 i više godina) prelazi udio od 12 %, može se reći još točnije, da pripada tipu izrazito starog stanovništva (Nejašmić, 2005). Ako se udio starih stavi u omjer s mladima, stanovništvo Županije ponovno ulazi u najnegativniju kategoriju, gdje sa 20,87 % mladog stanovništva (0-19) i 23,51 % starog stanovništva (60+) ulazi u kategoriju duboka starost ( $\leq 30$  %;  $\geq 15$  %) (Friganović 1990 prema Nejašmić, 2005). Stalno povećavanje udjela starog i smanjenje udjela mladog stanovništva u poslijeratnom razdoblju dovelo je Zagorje na rub demografske starosti (Wertheimer-Baletić, 2004).



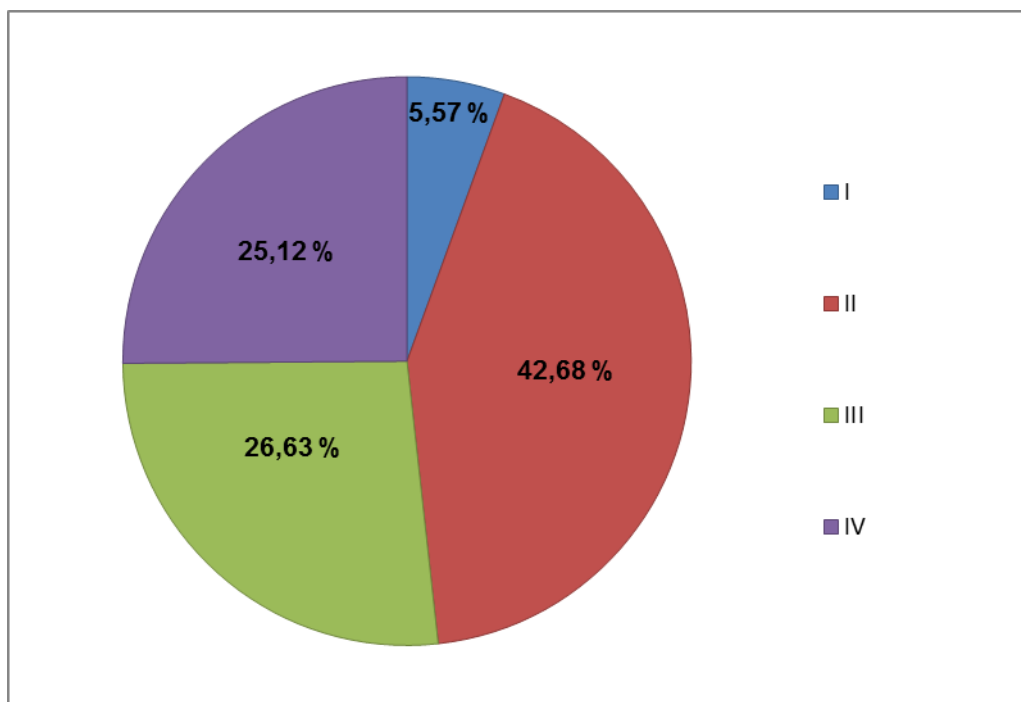
Sl. 13. Dobno-spolna struktura stanovništva Krapinsko-zagorske županije 2011. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2011. godine: stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, Državni zavod za statistiku, 2017.

### 3.2.3.2. *Gospodarski sastav stanovništva*

Dobno-spolna struktura, s naglaskom na dob, direktno formira skupinu radnosposobnog kontingenta stanovništva, odnosno radnu snagu. U slučaju promatranog prostora radno-vitalna potencijalna osnovica stanovništva se sužava. U gruboj podjeli na gospodarski aktivno i gospodarski neaktivno stanovništvo prevlast je gospodarskog neaktivnog sa 51,09 %, a više od polovice čine umirovljenici. Ovakav sastav znači da je radnoaktivni kontingent opterećen, ako ne i preopterećen, što znači da će biti potrebno izdvojiti veća novčana sredstva od strane Županije/države za njihovo socijalno, zdravstveno i mirovinsko uzdržavanje (Živić, 2003). Stopa nezaposlenosti 2014. godine u Županiji je iznosila 17,7 %. Zaposleno stanovništvo raspoređeno je po sektorima djelatnosti čineći industrijski tip (II-III-I) (sl. 14). Prerađivačka industrija je 2012. godine činila 43 % ukupnog županijskog prihoda (Strategija razvoja Krapinsko-zagorske županije 2016. – 2020., 2015). Industrija je u ovom kraju tradicionalna djelatnost koja se je procesom deindustrijalizacije gradova u

prošlom stoljeću preselila u okolicu. Osim blizine, povoljne lokacijske faktore činila je jeftina radna snaga, koja je bila mnogobrojna, a u većini se odnosila na žensko stanovništvo.



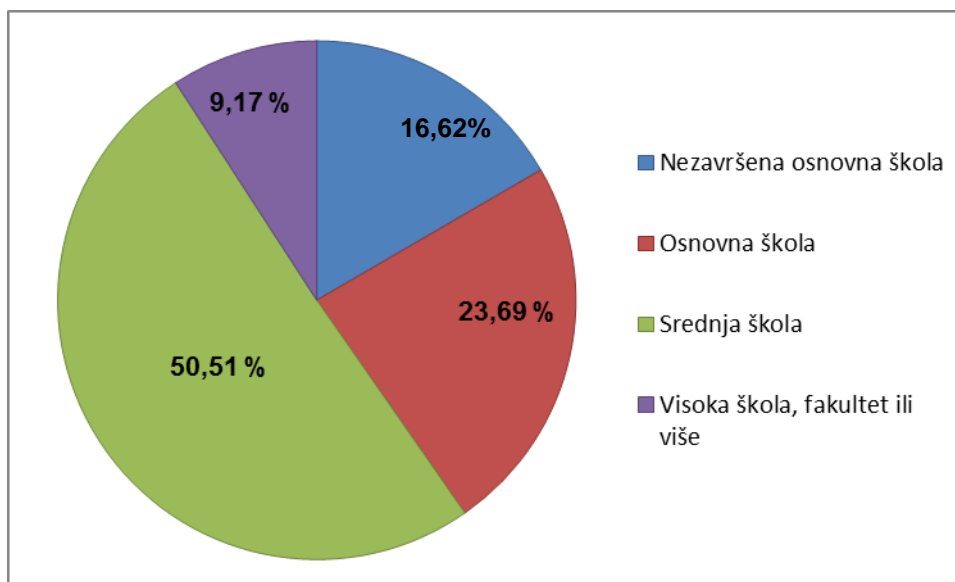
Sl. 14. Zaposleno stanovništvo Krapinsko-zagorske županije po sektorima djelatnosti 2011. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova Republike Hrvatske 2011. godine: zaposleni prema sektorima djelatnosti, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2016.

### 3.2.3.3. *Obrazovna struktura stanovništva*

Kad se govori o sastavu stanovništva, bitno je još proučiti obrazovnu strukturu. Za ruralna područja obično je tipična nepovoljna obrazovna struktura, što je u slučaju Krapinsko-zagorske županije potvrđeno. Prema indeksu obrazovanja kojeg je izračunala Spevec (2011), on za Županiju iznosi 0,85 i time se svrstao na pretposljednje mjesto u Hrvatskoj. Proučavajući strukturu stanovništva prema najvišoj završenoj školi uočava se prevlast srednjoškolskog obrazovanja (50,51 %), slijedi skupina sa završenom osnovnom školom (23,69 %). Zabrinjavajući je podatak je da je veći udio stanovništva s nezavršenom osnovnom školom (16,62 %) od udjela stanovništva s višim ili visokim obrazovanjem (9,17 %). Ovakav sastav rezultat je, osim činjenice da je ovo tradicionalno ruralni prostor, dobnog sastava stanovništva gdje

prevladava staro stanovništvo, a za te generacije nije bilo uobičajeno školovanje. Udio koji se odnosi na srednjoškolsko obrazovanje najvećim dijelom zahvaća stanovništvo zrele dobi, generaciju ispod, za koju je srednja škola postala određena „norma“, a i u prošlosti je zbog industrije imala najveći potencijal za zapošljavanje.



Sl. 15. Stanovništvo Krapinsko-zagorske županije u dobi od 15 i više godina prema postignutom stupnju obrazovanja 2011. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, starosti i spolu, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2016.

#### 3.2.3.4. *Kulturno-antropološki sastav stanovništva*

Kulturno-antropološki sastav Krapinsko-zagorske županije karakterizira homogenost unatoč činjenici da je jedno duže razdoblje taj prostor bio imigracijski. Prema sastavu po narodnosti dominantno je najveći udio Hrvata (98,84 %). Od manjinskih skupina ističu se Slovenci (0,31 %), Srbi (0,16 %), Albanci (0,10 %) i Bošnjaci (0,05 %). Homogenost se očituje i u sastavu prema vjeri gdje je najviše izjašnjenih katolika (96,70 %), a slijede pravoslavci (0,21 %) i muslimani (0,15 %). Čak nešto više od 1 % građana se ne želi izjasniti o svojoj vjeroispovijesti, a isto toliko ih se izjašnjava kao ateistima ili nevjernicima. S obzirom na sastavnicu jezika, ovdje je homogenost najizraženija gdje je hrvatski jezik naveden kao materinji u 99,05 %

slučajeva. Drugi je slovenski (0,35 %), što je i logično s obzirom da je od manjinskih naroda najveći udio Slovenaca. Udjeli ostalih jezika su iznimno niski.

### **3.3. Pregled migracija na prostoru Krapinsko-zagorske županije**

Regija Hrvatskog zagorja, a time i prostor Krapinsko-zagorske županije, prostor je u Hrvatskoj koji je kroz povijest dao najmanje ljudi u inozemstvo (Nejašmić, 1994). S druge pak strane, što se tiče unutarregionalnih i međuregionalnih migracija, zbivanja su dinamičnija. Svako razdoblje, sukladno društveno-gospodarskim, političkim i inim zbivanjima, obilježio je specifičan i dominantan oblik migracije (Nejašmić, 1991).

Nejašmić (1991) u svom radu analizira začetak procesa depopulacije na tlu Hrvatske te prati razvoj istog do 1948. godine. Analiza je rađena za područje cijele Hrvatske, a ovdje će se dotaknuti samo područje promatranog Hrvatskog zagorja. U inicijalnoj fazi (od 1869. do 1900. godine) procesa depopulacije ona je zabilježena u zapadnom dijelu Hrvatskog zagorja i to u obliku usamljenih pojedinačnih depopulacijskih naselja (u odnosu na skupine naselja). U sljedećem razdoblju (od 1900. do 1910. godina) depopulacija se teritorijalno širi, a na području Zagorja je bez većih promjena, dakle i dalje se očituje u razmjerno gustoj i „točkastoj“ strukturi što je u skladu s naseljskom strukturom ovog prostora. S 1910. godinom proces depopulacije se stabilizira na tlu Hrvatske i u fazi od 1910. do 1921. godine lakše je definirati područja koja nisu pogođena depopulacijom od onih koja jesu, a Prvi svjetski rat glavni je uzročnik toga. Dakle, u slučaju Zagorja, područja koja nisu zahvaćena procesom depopulacije nalaze se u njegovom istočnom dijelu. U tom valu ističe se udio Zagoraca koji odlaze u inozemstvo, a najčešće su iseljavali u Sjevernu i Južnu Ameriku, iako ne u prevelikom broju (Jagić, 2015). Razdoblje koje slijedi (od 1921. do 1931. godine) poznato je kao kompenzacijsko razdoblje gdje je nakon ratnih zbivanja tipičan proces porasta stanovništva. Područje Istočne i Središnje Hrvatske, a time i Hrvatskog zagorja, područje je imigracijskih obilježja. Što se tiče depopulacijskih područja, opet se radi o velikom broju malih izdvojenih naselja ili skupina naselja tipičnih za područje Hrvatskog zagorja. U fazi od 1931. do 1948. godine dolazi do intenziviranja procesa pražnjenja u svim krajevima Hrvatske pa tako i Zagorja.

Od sredine prošlog stoljeća kraj Krapinsko-zagorske županije obilježila je agrarna prenaseljenost. Ona se javlja kao posljedica diobe posjeda. Naime, taj kraj bio je gusto naseljen, najčešći izvor prihoda bila je poljoprivreda te bi se poljoprivredno zemljište dijelilo među braćom, a u uvjetima visokog prirodnog prirasta taj proces se intenzivirao te je došlo do rascjepkanosti poljoprivrednih površina. Posljedice se očituju i danas. U takvim uvjetima, stanovništvo nije moglo pokriti osnovna egzistencijalna pitanja pa je prisiljeno emigrirati (Njegač, 1993). I u takvim teškim uvjetima, uz pomanjkanje zemlje i njenu skupoću, Zagorci se teško odlučuju na odlazak. Oni koji odlaze, zbog nostalgije i ljubavi prema rodnom kraju, biraju krajeve čim bliže Zagorju ili one koji ih podsjećaju na „rodnu grudu“ te tamo gdje im je omogućeno bavljenje poljoprivredom i obrada vinograda. Tako su naseljavanja bila najjača u krajevima bliže Zagorju, u Moslavinu, Požešku kotlinu, a manje u Đakovštinu i u Srijem (Jagić, 2015). Kao druga mogućnost nametali su se gradovi, Zagreb i Varaždin, koji su nudili mogućnost zapošljavanja u tada razvijenoj industriji (Njegač, 1995).

Nakon Drugog svjetskog rata, na prostoru Krapinsko-zagorske županije sve češći oblik migracije postaje dnevna migracija. Kako na tom području nije bilo razvijene privredne grane koja bi osiguravala posao lokalnom stanovništvu, ono svakodnevno migrira na posao. Te migracije ponovno su usmjerene prema Zagrebu i Varaždinu, a ključnu ulogu odigrala je već spomenuta zagorska pruga. Ovakav oblik migracije potaknut je ekonomskim pitanjima jer je većina tih migranata i dalje obrađivala zemlju kao dodatan prihod kućanstvu pa ne možemo govoriti o potpuno deagrarizaciji ovog kraja. Takav trend zadržao se do danas. Nakon što je uslijedio proces deindustrijalizacije i dio industrije seli u Zagorje, a neka naselja počinju poprimati gradska obilježja, jačaju dnevne migracije u novonastale centre rada. Time je djelomično zaustavljeno iseljavanje iz Krapinsko-zagorske županije, ali se produbljuju unutarregionalne razlike koje se očituju u razvoju pojedinih naselja te razmještaju stanovništva (Njegač, 1995). Takve migracije na relaciji selo – grad, a češće selo – općinski centar, bile su dominantne 60-ih i 70-ih godina i uključivale su trajno preseljenje. U tim migracijama najviše je sudjelovalo aktivno stanovništvo u reproduktivnoj dobi što je vodilo prema demografskoj polarizaciji ovog kraja. Ti centri bilježili su porast broja stanovnika i pozitivna demografska kretanja, a sve na uštrb manjih naselja koja nisu bila povoljno prometno položena niti su zadovoljavala stanovništvo u funkcionalnom smislu (Njegač, 1991).



U međupopisnom razdoblju 1981. – 1991. godine sedam je županija bilježilo smanjenje ukupnog broja stanovnika, a već u sljedećem međupopisnom razdoblju taj broj se penje na 18 županija. Krapinsko-zagorska županija je u oba razdoblja bilježila ukupan pad broja stanovnika (Wertheimer-Baletić, 2004). S obzirom na to da u Hrvatskoj ne postoji registar stanovništva putem kojeg bi se mogli pratiti točni podaci o kretanju stanovništva, a podaci DZS-a se navode kao nepotpuni izračunat je migracijski saldo za zadnje međupopisno razdoblje. Prema Nejašmiću (2005) migracijski saldo se računa komparativnom ili vitalnostatističkom metodom koja se temelji na ukupnom kretanju stanovništva i prirodnoj promjeni između dvaju popisa. Formula za migracijski saldo glasi  $S = P_2 - (P_1 + P_p)$ . Dakle, za izračun migracijskog salda (S) potrebna su tri pokazatelja; broj stanovnika određenog područja na kraju promatranog razdoblja (P<sub>2</sub>), broj stanovnika početkom razdoblja (P<sub>1</sub>) te prirodna promjena (razlika broja živorođenih i umrlih) u promatranom razdoblju (P<sub>p</sub>). U ovom slučaju koristili su se podaci Popisa stanovništva 2001. i 2011. godine te podaci vitalne statistike za isto razdoblje.

Broj stanovnika 2011. godine na području Krapinsko-zagorske županije bio je 132 892 (P<sub>2</sub>), 2001. godine bilo je 142 432 stanovnika (P<sub>1</sub>), a apsolutna prirodna promjena za navedeno razdoblje iznosi -8 047 (P<sub>p</sub>). Prema gore navedenoj formuli dobivamo migracijski saldo od -1 493. Migracijski saldo za Krapinsko-zagorsku županiju za razdoblje od 2001. do 2011. godine negativan je i ukazuje nam da je s područja Županije iselilo 1 493 osobe više no što je uselilo.

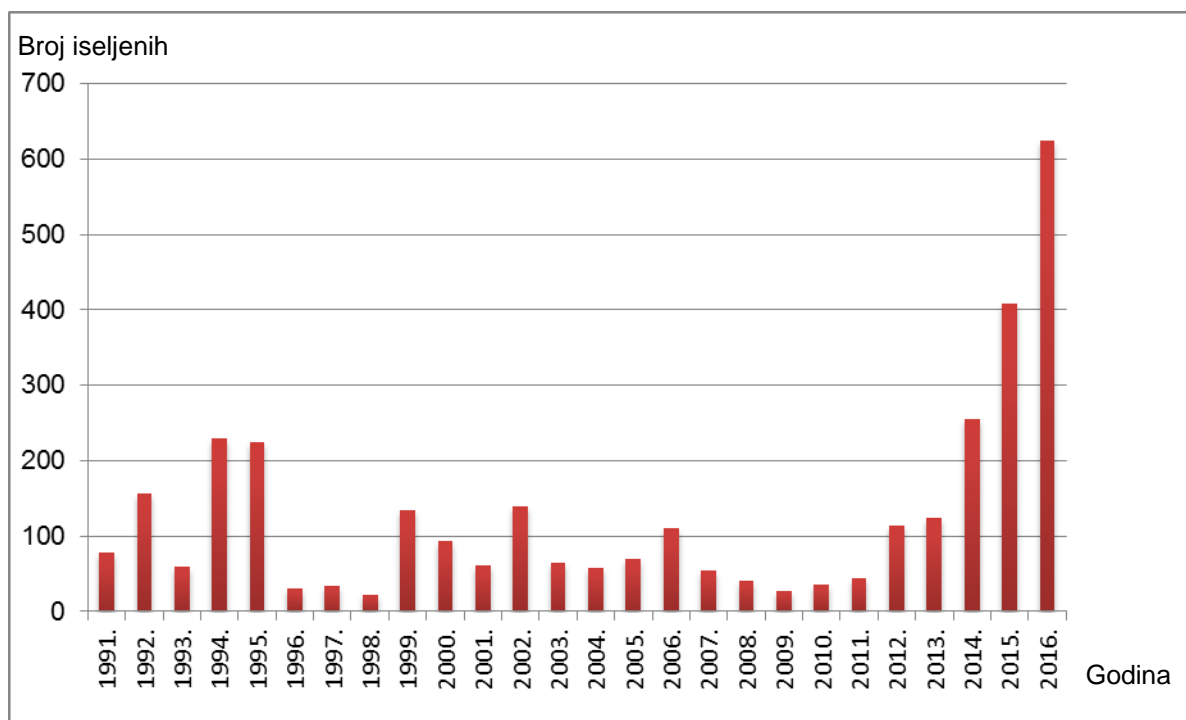
Prema broju doseljenih Krapinsko-zagorska je u kategoriji županija s najmanje doseljenih, pretposljednja sa 13,7 % u populaciji, odmah nakon Međimurske. S druge strane veliki udio doseljenih na području Hrvatske očekivano bilježi Grad Zagreb (46,7 %) i Zagrebačka županija (40,8 %) (Stručna podloga za izradu Strategije prostornog razvoja Republike Hrvatske: Demografski scenariji i migracije, 2014).

### **3.3.1. Struktura iseljenog stanovništva**

Dobno-spolni sastav Krapinsko-zagorske županije ukazao nam je na erodiranu strukturu. Kako su migracije zbog svoje selektivnosti jedan od ključnih faktora takve strukture (Živić, 2003) valja razmotriti sastav iseljenog stanovništva. S obzirom na

šturost dostupnih podataka Državnog zavoda za statistiku prikazana je samo struktura po dobi i spolu te broj iseljenih po godinama. Prikazani podaci se ne odnose na ukupno iseljeno stanovništvo, nego samo ono koje je emigriralo u inozemstvo u razdoblju od 1991. do 2016. godine.

Ukupan broj iseljenih iznosi 3 299 osoba, od čega je 56,05 % muškaraca i 43,95 % žena. Na sl. 16. vidi se tijek iseljavanja po godinama. Prvi maksimum ističe se u ratnim godinama, do 1995. godine. Iako ovaj kraj nije bio direktno zahvaćen Domovinskim ratom njegove posljedice su se osjetile. Nakon toga slijedi razdoblje s minimumom iseljenog stanovništva u promatranom razdoblju, a može se pripisati razdoblju mira koji je uslijedilo nakon rata. Od kraja prošlog stoljeća pa do 2013. godine kretanja su u prosjeku ujednačena bez prevelikih ekstrema. Zanimljivo je da je u periodu javljanja ekonomske krize zabilježen najmanji udio iseljenih. Nagli porast broja emigranata javlja se 2014. godine kada se njihov broj udvostručio, sa 124 na čak 256 osoba. Sljedeće godine se taj broj opet skoro udvostručio (409 osoba), a u zadnjoj promatranoj godini broj iseljenih doseže svoj maksimum i iznosi 625 osoba.

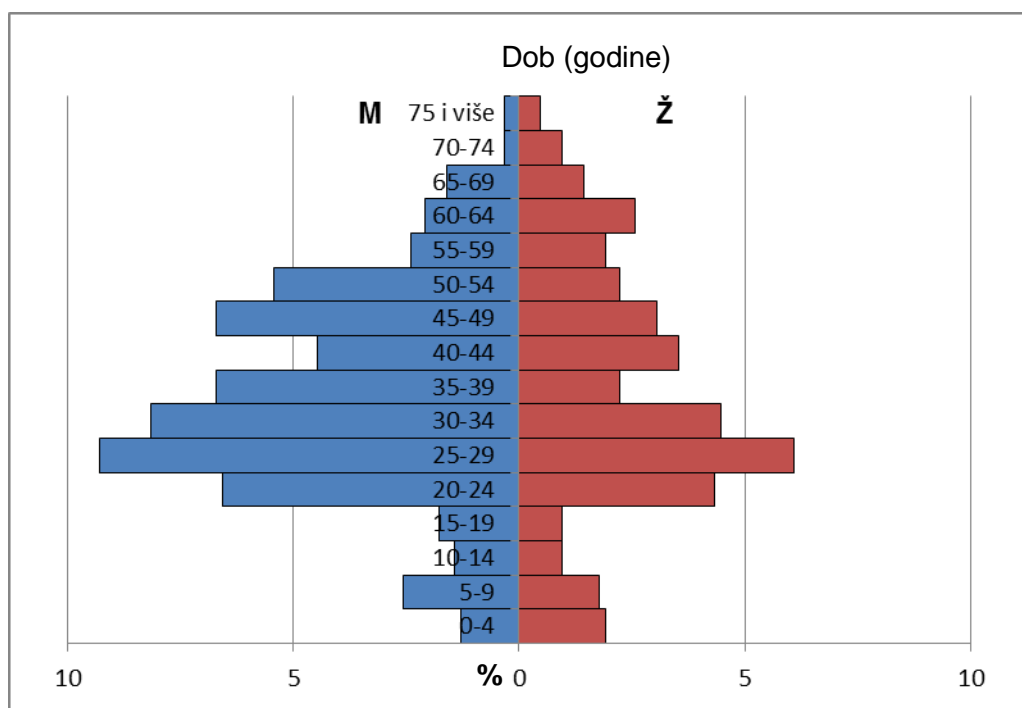


Sl. 16. Broj osoba iseljenih s područja Krapinsko-zagorske županije u inozemstvo u razdoblju od 1991. do 2016. godine

Izvor: Odseljeno stanovništvo iz Krapinsko-zagorske županije prema spolu i starosti, 1991. - 2016.; posebno obrađeni podaci, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2017.

Obično jezgru migracijskog kontingenta čine dobne skupine između 20 i 40 godina (Živić, 2003) što je u ovom slučaju potvrđeno. Naime, u promatranom razdoblju čak 47,8 % stanovništva odnosi se na tu dobu skupinu. Ako tome pridodamo još stanovništvo u skupini od 0 do 19 godina, dolazimo do postotka od 61,47 %. Tim ovaj kraj gubi sadašnji i budući dio najvitalnijeg, reproduktivnog i radno sposobnog stanovništva.

Budući da je najveći broj iseljenih zabilježen 2016. godine i da je riječ o najnovijim podacima napravljen je grafički prikaz dobno-spolne strukture iseljenog stanovništva za tu godinu. Najveći udio iseljenih je u dobi od 20 do 39 godine i iznosi 78,56 %. Kako je i u ukupnoj populaciji više iseljenog muškog stanovništva, tako je slučaj i za 2016. godinu, muškog je stanovništva 61,12 %, a ženskog 38,88 %. Primijećeno je da je u dobnoj skupini od 20 do 39 godina više muškog iseljenog stanovništva, a u skupini od 40 i više veći je udio žena.



Sl.17. Dobno-spolni sastav stanovništva iseljenog iz Krapinsko-zagorske županije 2016. godine

Izvor: Odseljeno stanovništvo iz Krapinsko-zagorske županije prema spolu i starosti, 1991. - 2016.; posebno obrađeni podaci, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2017.

Od ostalih traženih podataka dobiveni su samo oni o broju iseljenih po pojedinim državama. Najveći udio iseljenih je u Njemačku (34,46 %), zatim Sloveniju (13,09 %) i Austriju (5,81 %). Od ostalih država još su značajne Bosna i Hercegovina, Švicarska i Srbija. U skupinu ostale zemlje ili nepoznato pripada 38,70 % iseljenika.

Analizom je uočeno da je trend iseljavanja na području Županije u nekoliko posljednjih godina intenziviran; u zadnje 3 godine iselio je čak 1290 osoba što čini 39,1 % istraživane populacije. Od toga gotovo pola iseljenika (48,68 %) je u dobi od 20 do 39 godina. Nameće se pitanje kakva će tek biti demografska slika Krapinsko-zagorske županije nastavi li se ovakav trend iseljavanja.

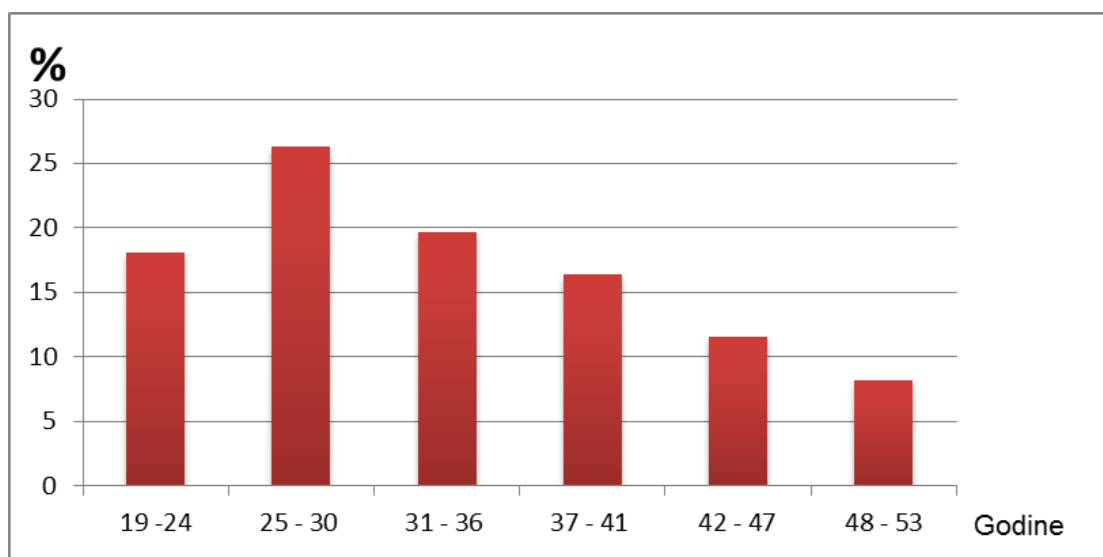
Ovakvim trendom iseljavanja osim ukupnog broja stanovnika smanjivat će se već se već ionako niske stope prirodne promjene čime će do kraja narušiti demografska osnovicu ovog prostora, a što će se odraziti na sve segmente društveno-gospodarskog razvoja.

#### 4. Rezultati anketnog istraživanja

U anketnom istraživanju prikupljeni su odgovori 61 ispitanika, odnosno anketom je zahvaćeno 1,84 % populacije. Rezultati će biti sistematizirani po grupama pitanja iste ili slične tematike.

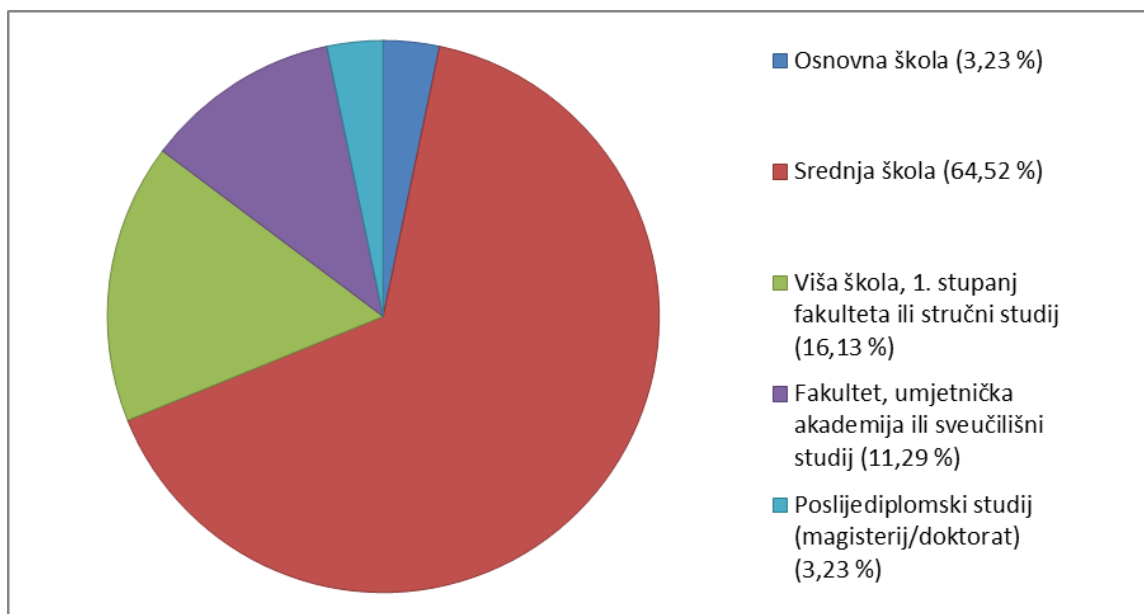
##### 4.1. Sastav ispitanog stanovništva

Za početak potrebno je iznijeti opće podatke o ispitanom stanovništvu. Anketni upitnik je ispunilo 30 osoba ženskog spola i 31 osoba muškog spola, dakle gotovo je izjednačen udio oba spola. U dobnom sastavu ispitanika prevladava mlado stanovništvo (sl. 18). Gotovo polovica ispitanika mlađa je od 30 godina, a čak njih 80,3 % mlađe je od 40 godina. Najmlađi ispitanik ima 19 godina, a najstariji 53.



Sl. 18. Udio ispitanika po godinama starosti

U sastavu prema najvišem završenom stupnju obrazovanja najveći dio ispitanika ima srednju školu, njih gotovo dvije trećine (sl. 19). Udio ispitanika sa završenom osnovnom školom je 3,23 %, a ostatak se odnosi na ispitanike za završenim višim ili visokim obrazovanjem. U toj skupini dominantne su žene, njih je 19, u odnosu na 5 muškaraca.



Sl. 19. Udio ispitanika prema najvišem završenom stupnju obrazovanja

Analiza broja iseljenih po jedinicama lokalne samouprave (tab. 4). ukazuje na najveći udio ispitanika s područja općine Zlatar-Bistrica, njih čak 17, odnosno 27,68%. Kao razlog tome već je ranije naveden način prosljeđivanja ankete, odnosno poznanstvo autorice s navedenim ispitanicima. Podaci o iseljenima po jedinicama lokalne samouprave dostupni su za razdoblje od 2001. do 2015. godine, a s obzirom na to da se ostali podaci odnose na razdoblje od 1991. do 2016., a i činjenici da je najveći broj iseljenih baš 2016. godine, smatrano da je usporedba ne bi bila relevantna zbog nepotpunosti podataka.

Tab. 4. Broj iseljenih ispitanika po upravnim gradovima/općinama

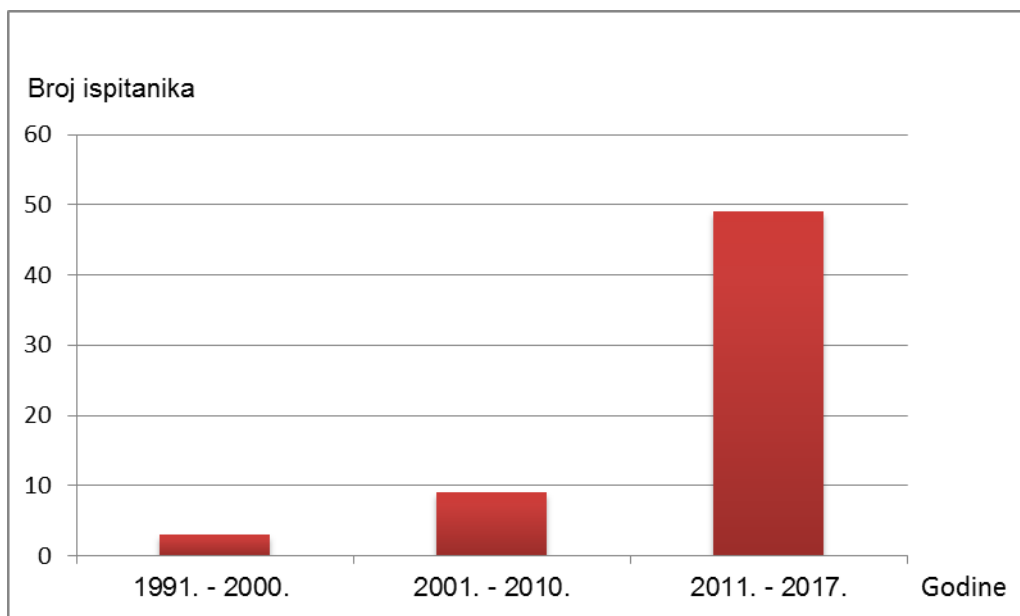
| <b>Grad/općina prebivališta prije odlaska u inozemstvo</b> | <b>Broj ispitanika</b> |
|--|------------------------|
| Bedekovčina  | 3                      |
| Budinščina   | 4                      |
| Donja Stubica  | 3                      |
| Đurmanec   | 2                      |
| Hrašćina   | 1                      |
| Kraljevec na Sutli   | 1                      |
| Krapina  | 6                      |
| Lobor  | 3                      |
| Mače   | 2                      |
| Marija Bistrica  | 2                      |
| Mihovljan  | 1                      |
| Oroslavje  | 1                      |
| Radoboj  | 1                      |
| Stubičke Toplice   | 2                      |
| Sveti Križ Začretje  | 2                      |
| Tuhelj   | 2                      |
| Zabok  | 7                      |
| Zlatar   | 5                      |
| Zlatar Bistrica  | 13                     |

Zemlja u koju Zagorci najviše iseljavaju prema rezultatima ankete je Njemačka (tab. 5), u koju je iselilo čak 57,37 % ispitanika. Slijede je Belgija, Austrija i Švedska. I prema podacima za ukupnu populaciju Njemačka je uvjerljivo na prvom mjestu prema broju iseljenih iz Krapinsko-zagorske županije.

Tab. 5. Zemlje u koje su ispitanici najviše iseljavali

| Država prebivanja | Broj ispitanika |
|-------------------|-----------------|
| Njemačka          | 35              |
| Belgija           | 7               |
| Austrija          | 6               |
| Švedska           | 5               |
| Italija           | 2               |
| Irska             | 2               |
| Norveška          | 1               |
| UK                | 1               |
| Makedonija        | 1               |
| Francuska         | 1               |

Najveći broj ispitanika iseljen je u zadnjem desetljeću s maksimum od 39,34 % u 2016. godini.

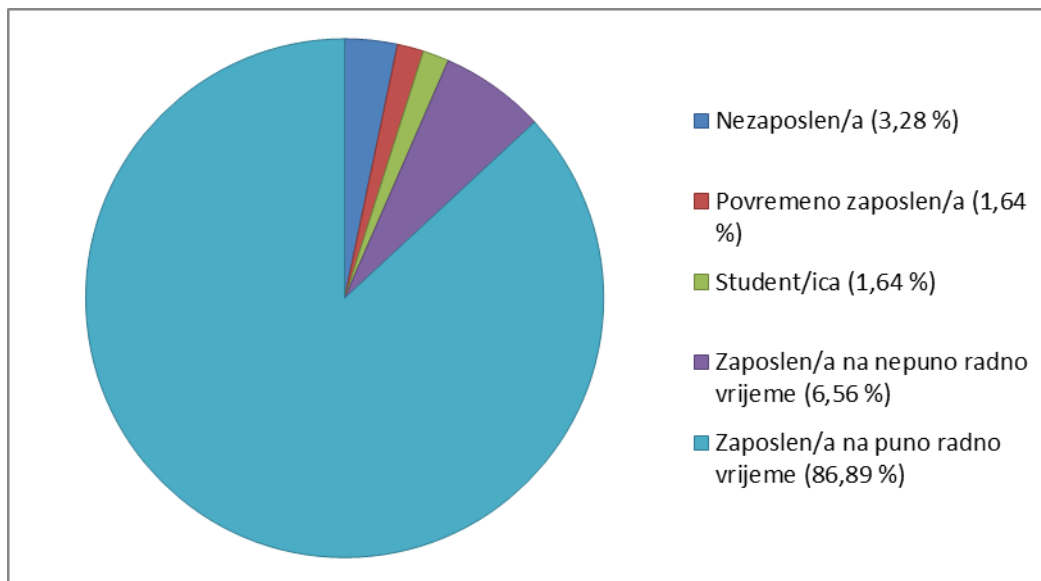


Sl. 20. Udio ispitanika po godinama odlaska u inozemstvo

Sljedeća pitanja odnose se na zaposlenje. Za početak, potrebno je utvrditi koliki udio ispitanika je uopće u radnom odnosu. Uvjerljivo najveći udio je onih zaposlenih na puno radno vrijeme (86,89 %), a slijede oni koji su zaposleni na nepuno radno vrijeme (sl. 21) Kada se to usporedi s pitanjem o zaposlenosti prije odlaska u inozemstvo, rezultati su gotovo isti, čak je 85,24 % ispitanika bilo



zaposleno i u Krapinsko-zagorskoj županiji. To će biti zanimljivo proučiti u kasnijem poglavlju o razlozima odlaska.



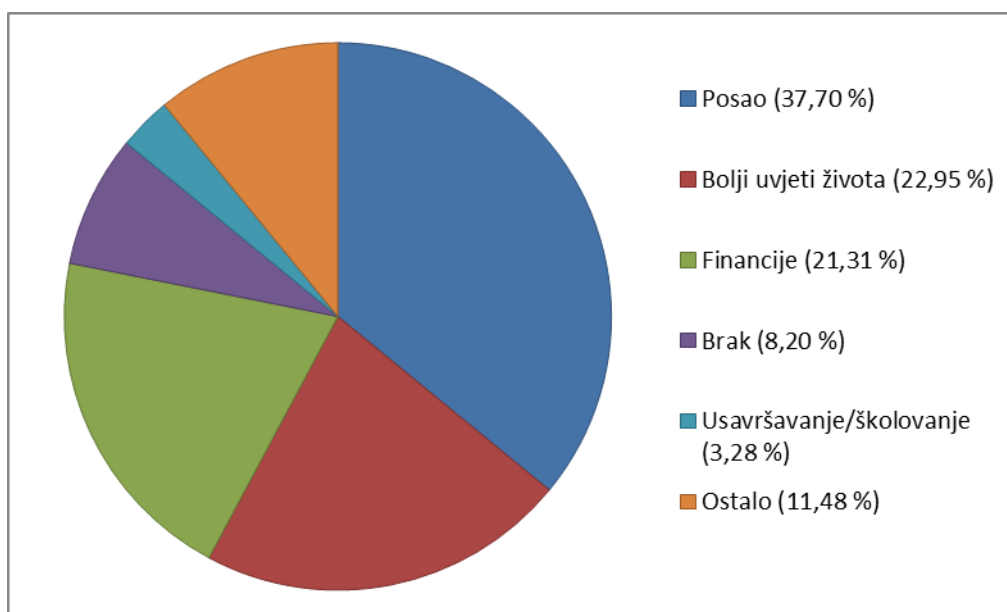
Sl. 21. Sastav ispitanog stanovništva prema radnom odnosu u inozemstvu

Kod pitanja jesu li zaposleni u struci za koju su se školovali njih 47,54 % je odgovorilo potvrdno, a za njih 70,49 % trenutno radno mjesto odgovara njihovom stupnju završenog obrazovanja. Nešto manje od 30 % ispitanika radi posao za koji je potreban niži stupanj obrazovanja od onog kojeg imaju. Kada su im se postavila ta ista pitanja o zaposlenosti u Krapinsko-zagorskoj županiji dobiveni su sljedeći odgovori. Samo njih 39,34 % bilo je zaposleno u struci za koju su se školovali. Razlika je očitija u drugom pitanju, gdje je za njih 45,9 % radno mjesto odgovaralo stupnju najviše završene škole. Prema navedenom vidi se da su bili u lošijem položaju kao zaposlenici dok su živjeli u Krapinsko-zagorskoj županiji. Ispitanici su kroz različita pitanja često navodili da nije najveći problem nedostatak posla u Županiji, već radni uvjeti i odnos prema radniku.

#### 4.2. Razlozi odlaska

Na pitanje koji je glavni razlog odlaska u inozemstvo dana je mogućnost otvorenog odgovora. Ti odgovori su klasificirani, razvrstani u skupine i prikazani na slici 22. Kao prvi razlog naveden je posao. Kako je prikazano u analizi

prethodnih pitanja, većina ispitanika bila je zaposlena i prije odlaska u inozemstvo, ali je ključno njihovo nezadovoljstvo s tim poslom. Pod pojmom *posao* podrazumijevaju se bolje radne pozicije, radni uvjeti i plaća.



Sl. 22. Glavni razlozi odlaska u inozemstvo

Zatim slijede bolji uvjeti života koji podrazumijevaju opći viši životni standard, uređeniji život, a nerijetko se to očituje i kroz brigu za obitelj, u smislu da članovima obitelji žele ispuniti, kako oni navode, „normalne“ uvjete za život te mogućnost školovanje djece. Financije su navedene kao treći razlog i većina odgovora je bila pisana upravo u tom obliku. Sklapanje braka također je jedan od razloga odlaska. Uočeno je da je brak kao odgovor češće naveden kod ispitanika koji su iselili početkom promatranog razdoblja, a posao i financije najaktualniji su odgovor ispitanika iseljenih u zadnjih pet godina. To se može pripisati lošem gospodarskom stanju u cijeloj državi što je direktno odraženo i na područje Krapinsko-zagorske županije. Stručno usavršavanje i školovanje kao razlog navodi svega 3,28 % ispitanika. U kategoriji *ostalo* često se navodi Hrvatska i njene (ne)prilike u kombinaciji s politikom.

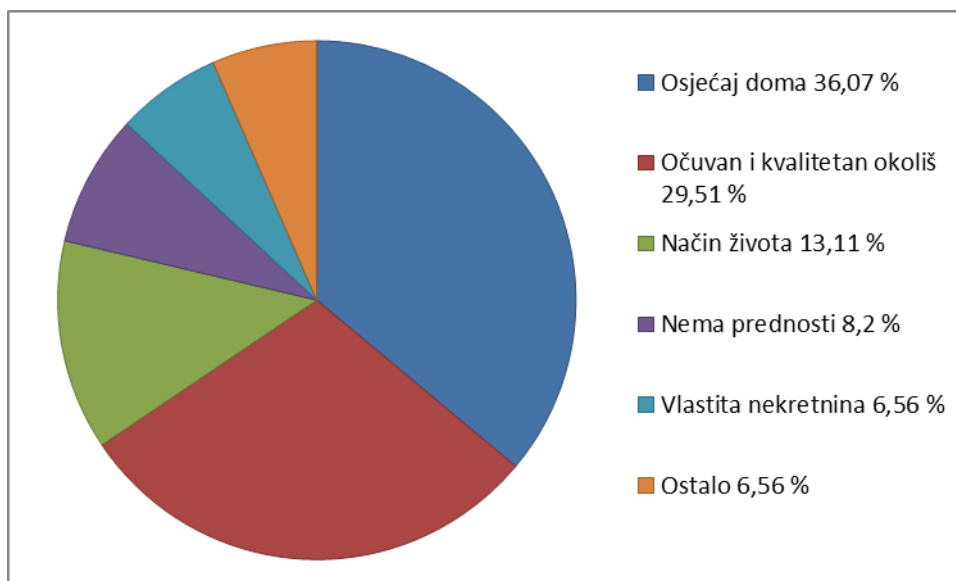
### 4.3. Prednosti i nedostaci mjesta stanovanja u Krapinsko-zagorskoj županiji i inozemstvu

Posebno je zanimljivo vidjeti stajalište iseljeničtva o prednostima i nedostacima mjesta prebivališta u inozemstvu i Krapinsko-zagorskoj županiji. Ovim pitanjima željelo se vidjeti koji su to primarni problemi na kojima Županija mora poraditi, a isto tako koje su pozitivne strane koje se dalje mogu koristiti ili se tek početi koristiti. S druge strane, ti pokazatelji za inozemstvo mogu nam ukazati na to što Županiju karakterizira u odnosu na njih te to istaknuti kao prednost, o kojoj do sada možda nije bila razvijena svijest.

Prvo će se navesti prednosti i nedostaci u Županiji. Ispitanicima je dano da navedu tri prednosti/nedostataka i pritom im je ostavljena mogućnost otvorenog odgovora, upravo zbog želje za što konkretnijim odgovorima kako bi se moglo ući u srž problematike. Oni su kod analize svrstani u kategorije radi lakše obrade, ali bit će navedene sve specifičnosti odgovora. Najveći udio ne odnosi se na konkretna obilježja prostora, već su odgovori sentimentalnog tipa, povezani s osjećajem pripadnosti domu i rodnom kraju, a u literaturi se može pronaći kao *sense of place*. To je kategorija „osjećaj doma“, a kao odgovori su navedeni dom, obitelj, prijatelji i društvo (sl. 23). Kao sljedeća prednost navodi se kvalitetan i očuvan okoliš. U tu kategoriju svrstani su odgovori; pitom krajolik, zelenilo, klima, odnosno normalna smjena sva četiri godišnja doba, bogatstvo pitke vode i konkretno očuvan okoliš. Kao treća prednost istaknut je način života koji uključuje mir, manju razinu stresa, sigurnost, mogućnost obrade zemlje i vinograda.

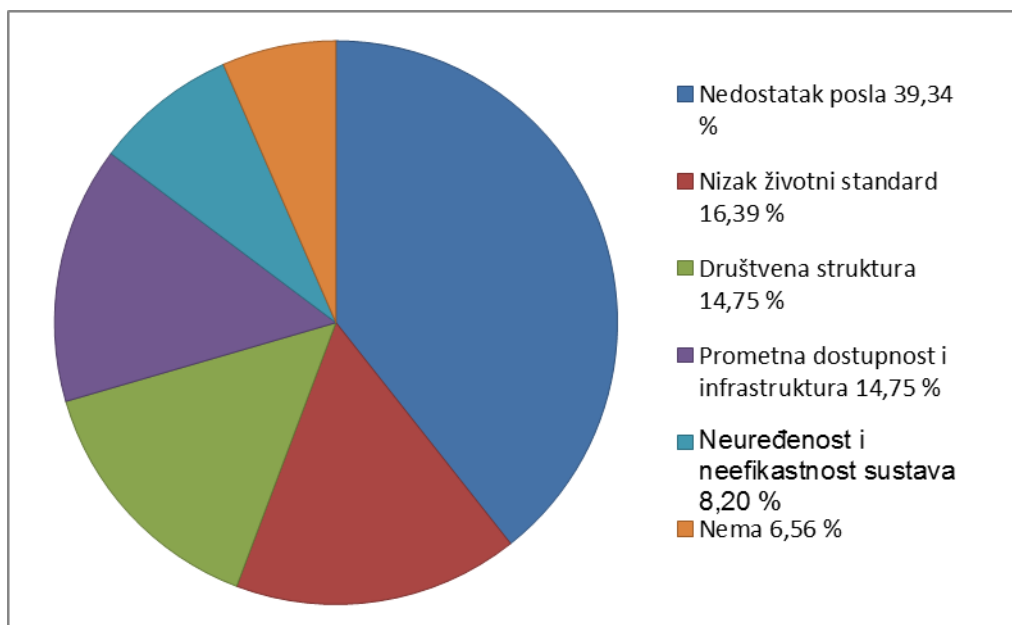
S obzirom na to da su ispitanici zamoljeni da navedu tri prednosti, one se zapravo ponavljaju u većini slučajeva. Ono što je netko stavio na prvo mjesto, nekome je bilo na drugom ili trećem. Dakle, od ostalih prednosti još se navode blizina Zagreba, a time i sadržaja koje on pruža, domaća hrana, njegovanje običaja i tradicije. Vlastita nekretnina i općenito jeftinije nekretnine također su čest odgovor.

Da njihovo mjesto stanovanja u Krapinsko-zagorskoj županiji nema nikakvih prednosti smatra 8,2 % stanovništva.



Sl. 23. Prednosti mjesta stanovanja u Krapinsko-zagorskoj županiji

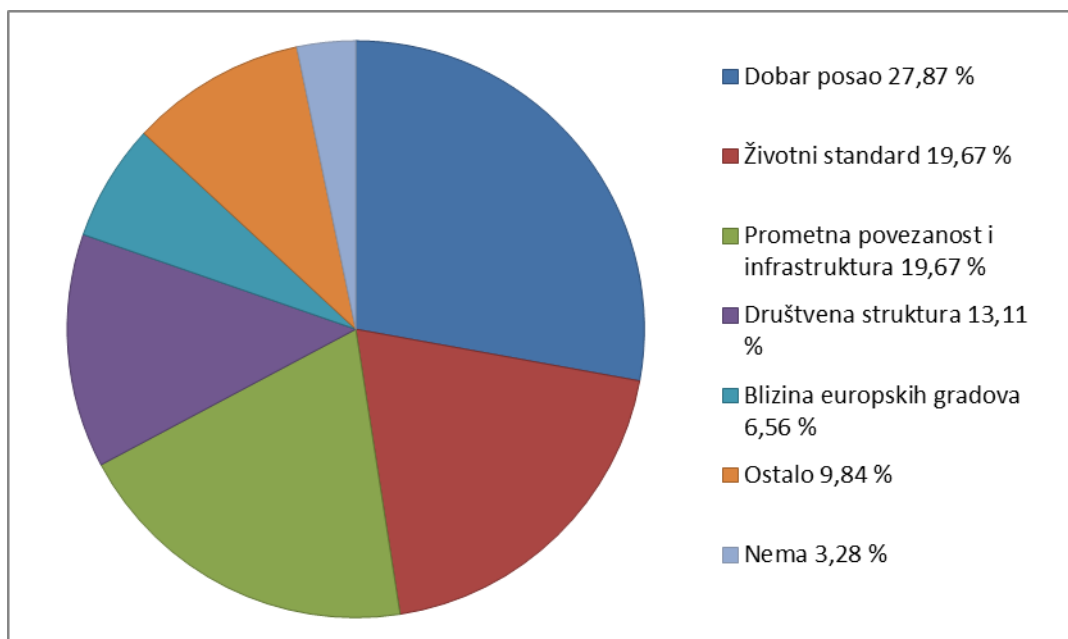
Kod nedostataka uvjerljivo prvi je nedostatak posla s gotovo 40 % odgovora (sl. 24). Osim nedostatka posla općenito, navodi se i u smislu raznovrsnosti ponude poslova. Slijedi nizak životni standard koji uključuje nemogućnost napredovanja, preniske plaće koje su jedva dovoljne za zadovoljavanje osnovnih potreba, nedostatak sadržaja i sadržaja za mlade. Društvena struktura odnosi se na mentalitet ljudi gdje se često spominje zagorski jal, opća zaostalost društva koja se očituje i u obrazovnoj strukturi, stres uzrokovan neimaštinom te inertnost ljudi. S istim udjelom (14,75 %) zastupljena je i prometna dostupnost i infrastruktura. Ona obuhvaća loše stanje i dotrajalost infrastrukture, lošu povezanost unutar županije i nefunkcionalnost javnog prijevoza. Slijedi kategorija gdje ispitanici izražavaju svoje nezadovoljstvo javnim službama, nesređenim sustavima (školski i obrazovni) te podređenosti politici. Od ukupno ispitanih, njih 6,56 % smatra da nema nedostataka što bi se prije pripisalo činjenici da im se jednostavno nije dalo pisati odgovor nego da ih uistinu nema, jer da je tome tako ne bi sigurno iselili.



Sl. 24. Nedostaci mjesta stanovanja u Krapinsko-zagorskoj županiji

Kao što je bio slučaj s prednostima, isto je i ovdje, gdje ako razlog nije naveden kao primaran, spominje se na drugom ili trećem mjestu. Od nedostataka koji nisu spomenuti kao primarni, još se ističe ovisnost o automobilu što potkrepljuje činjenicu da je funkcionalnost javnog prijevoza nezadovoljavajuća.

Kao najveći nedostatak mjesta stanovanja u Krapinsko-zagorskoj županiji naveden je nedostatak posla, a suprotno tome, kao najveća prednost mjesta stanovanja u inozemstvu naveden je posao, uključujući raznovrsnost ponude poslova i blizinu radnog mjesta (sl. 25). Životni standard te prometna povezanost i infrastruktura imaju isti udio odgovora (19,67 %). Pod životni standard obuhvaćeni su odgovori: plaća koja omogućava život bez stresa i svakodnevnih pitanja o egzistenciji, dostupnost sadržaja koje si mogu priuštiti zbog dostatnih primanja, život u gradu, a time i gradski način života te mogućnost napredovanja. Klasično, segment prometa odnosi se na funkcionalnu infrastrukturu javnog prijevoza koja omogućava veću dostupnost i smanjuje vrijeme putovanja. Društveno okruženje u smislu mentaliteta i otvorenosti ljudi, načina života, kvalitetnog školstva također je često navedeno kao prednost prebivališta u inozemstvu. Blizina europskih gradova i drugih atraktivnih europskih lokacija još jedna je prednost, a taj odgovor ovisio je u velikoj mjeri i o mjestu prebivališta u inozemstvu.

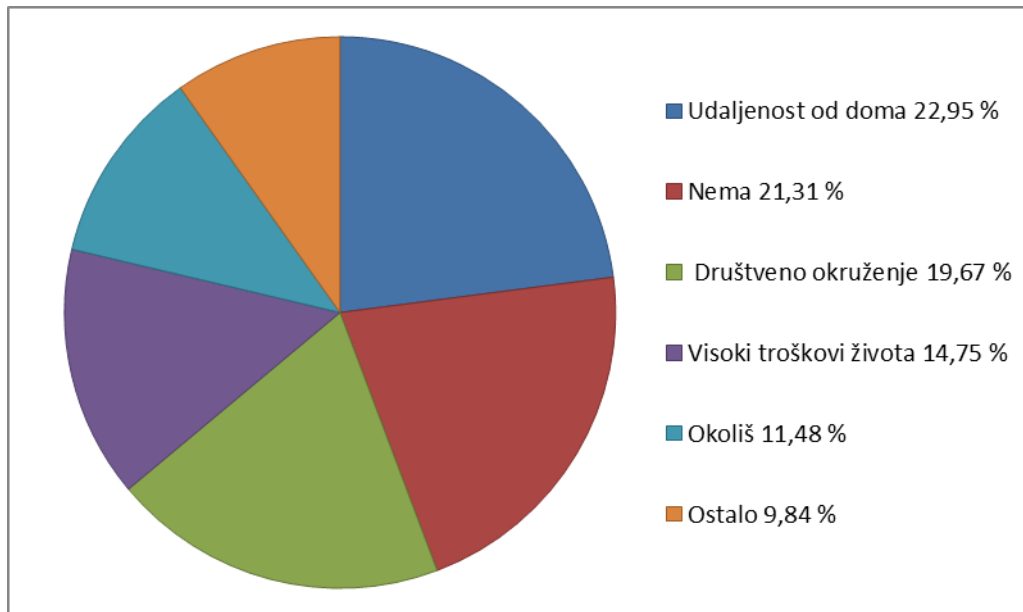


Sl. 25. Prednosti mjesta stanovanja u inozemstvu

Nadalje, kao druga i treća prednost odgovori se više manje ponavljaju bez većih odstupanja. Uočeno je postojanje veze između nedostataka u Krapinsko-zagorskoj županiji i prednosti u inozemstvu, odnosno nedostaci u Županiji prednosti su u inozemstvu.

Obradom nedostataka mjesta prebivališta u inozemstvu vidjet će se vrijedi li ista zakonitost i u tom slučaju, jesu li nedostaci mjesta prebivališta u inozemstvu prednosti u Županiji. Već kod prvog razloga vidimo da ta zakonitost vrijedi jer je 22,95 % ispitanika odgovorilo da je udaljenost od doma najveći nedostatak (sl. 26), dok drugi i treći razlog odstupaju od navedene zakonitosti. Čak 21,31 % ispitanika navodi da mjesto prebivališta u inozemstvu nema nedostataka. Iako je kategorija „društveno okruženje“ bila navedena kao prednost u prethodnom pitanju ovdje ju gotovo 20 ispitanika navodi kao nedostatak. Pod tim misle na multikulturalnost, jezičnu barijeru, nesigurnost i kriminal, zatvorenost domaćeg stanovništva te njihov drugačiji tempo života. Kao četvrti razlog navode se visoki troškovi života, unatoč visini primanja, gdje se posebno ističu cijene najma stanova i javnog prijevoza. Tek na petom mjestu nalazi se kategorija okoliša koja je inače kao prednost Županije bila navedena kao druga. Tu ulaze odgovori nepitka voda iz slavine, tmurno i promjenjivo vrijeme te općenito zagađeniji okoliš.

Ponovno se isti nedostaci ponavljaju u drugoj i trećoj skupini, a mogu se još istaknuti predrasude o strancima i osjećaj nepripadnosti društvu.



Sl. 26. Nedostaci mjesta prebivališta u inozemstvu

#### 4.4. Stav iseljništva o povratku

Na pitanje „Planirate li se ikad trajno vratiti u Krapinsko-zagorsku županiju?“, 39 ispitanika odgovorilo je *da*, a 22 *ne*, što bi u postocima izgledalo 63,93 % naspram 36,07 %. Ispitanici su trebali navesti razloge svojeg odgovora, a odgovor je bio ponuđen u otvorenom obliku. Kod ispitanika koji su naveli da se ne bi vratili nazad razlozi se podudaraju s razlozima zbog kojeg su i iselili. Dakle, to je siguran posao uz dobre uvjete rada i plaća te dobar standard života u inozemstvu. Od ostalih razloga često se navodi mentalitet ljudi u Krapinsko-zagorskoj županiji kao negativno obilježje te ističu da se jednostavno nemaju potrebu vratiti gdje im nije bilo dobro. Kod ispitanika koji se planiraju vratiti u Krapinsko-zagorsku županiju razlozi su najčešće sentimentalne prirode; tu navode osjećaj doma, obitelj i prijatelje. Veliki dio ima cilj po odlasku u mirovinu vratiti se na rodnu grudu. Samo dva odgovora su zabilježena u smislu pokazivanja vlastite inicijative u poboljšavanju stanja u Županiji, gdje ispitanici navode da bi uštedenim novcem pokrenuli vlastiti posao i pokušali uvesti promjene.

Na pitanje „*Smatrate li da će se trend iseljavanja iz Krapinsko-zagorske županije nastaviti u budućnosti?*“, 57 ispitanika je odgovorilo potvrdno, što je 93,44 %. Takav stav je zabrinjavajući jer time ukazuju da su u inozemstvu bolje prilike čime daju zeleno svjetlo onima koji su u eventualnim nedoumicama i razmišljaju o odlasku. Tim više, kako je dostupnost informacija jedan od ključnih faktora u iseljavanju, a informacija nikad nije bila dostupnija. U tom slučaju veliku ulogu igraju društvene mreže gdje postoje grupe koje okupljaju Hrvate u inozemstvu. U tim grupama u bilo kojem trenutku može se postaviti pitanje na koje će se zasigurno dobiti odgovor jer postoji netko tko je bio u istoj ili sličnoj situaciji. Ovakav način informiranja zamjenjuje direktne rodbinske ili prijateljske veze koje su nekad predstavljale glavnu poveznicu s inozemstvom. Također, ako se uzme u obzir da su aktivniji korisnici društvenih mreža, a i ostalih tehnologija upravo mladi, možemo se zabrinuti da će već narušena struktura stanovništva ostati i bez to malo mladog, a time i reproduktivnog stanovništva.

Ispitanicima je dana mogućnost otvorenog odgovora i kod pitanja koji uvjeti bi trebali biti ispunjeni da se vrate u Krapinsko-zagorsku županiju. Tu ih je 19 (31,14 %) odgovorilo „ništa“ u smislu da se ne planiraju vraćati i nema tih uvjeta koji bi to promijenili ili vjeruju da promjena u skorije vrijeme neće biti. Tih 19 ispitanika ide u prilog onih 22 koji navode da se nikada ne planiraju trajno vratiti te se zapravo radi o istim ljudima. Ostale dvije trećine ispitanika opet se drže nekih generaliziranih odgovora. Veća ponuda poslova s boljim radnim uvjetima gdje su prioritet veća plaća i bolji odnos prema radniku, najčešći su odgovori (42,62 %). Od ostalih uvjeta navode bolju prometnu infrastrukturu, socijalnu sigurnost, ulaganja u znanost i obrazovanje, programe za mlade, popravljanje ekonomske i gospodarske situacije.

#### **4.5. Stav iseljništva o aktualnom stanju**

Na kraju anketnog upitnika ispitanicima je ponuđeno pet tvrdnji koje se direktno odnose na hipoteze postavljene u ovom radu. Ispitanici su trebali navesti razinu slaganja s navedenom tvrdnjom prema Likertovoj ljestvici.



S tvrdnjom „*Na području Krapinsko-zagorske županije postoje razvojne razlike među administrativnim jedinicama.*“ složilo se 49,18 % ispitanika, 32,78 % ih je neutralno, a ostatak se ne slaže s navedenim.

Tvrdnju „*Nepostojanje jačeg gradskog naselja u KZZ veliki je nedostatak i kočnica razvoju županije.*“ potvrdilo je 63,93 % ispitanika, a 18 % ih smatra da tome nije tako.

Da je „*Najveća prednost KZZ kao mjesta za život je tradicionalni način života i očuvan okoliš.*“ smatra 57,37 % ispitanika. Podjednak udio (13,11 %) se ne slaže s navedenim ili je neutralan.

Kod tvrdnje „*Dijaspora može pomoći razvoju županije tako da bude posrednik između matične države i države trenutnog prebivališta.*“ velika je podijeljenost među odgovorima. U potpunosti se s tvrdnjom slaže 18,03 % ispitanika, uglavnom se slaže 24,59 % ispitanika, 18,03 % ih se niti slaže, niti ne slaže, a jednak udio ih se uglavnom ne slaže. S navedenim se uopće na slaže 21,31 % ispitanika.

Više od polovice ispitanog stanovništva (52,45 %) se slaže s tvrdnjom „*Povratkom u KZZ iseljništvo sa svojim stečenim iskustvom, znanjem i kapitalom može biti jedan od nositelja razvoja županije.*“ Velik je udio onih koji su neutralni (27,86 %), a 19,67 % se ne slaže s navedenim.

## **5. Perspektive razvoja**

Nakon provedene obrade literature, podataka, anketa i intervjua s lokalnim stanovništvom dolazi se do utvrđivanja određenih spoznaja. Činjenica je da je stanovništvo prvenstveno iselio iz društveno-gospodarskih razloga gdje se može izdvojiti više različitih segmenata; od ponude poslova, zadovoljavanja radnih uvjeta, visine primanja, ukupne kvalitete života, prometne infrastrukture, sadržaja u prostoru pa do općeg društvenog uređenja. Naizgled, radi se o uzrocima koji se tiču ekonomske tematike i za čije rješavanje je potreban niz gospodarskih, ekonomskih, političkih i pravnih mjera. Također, proučavajući aktualna zbivanja na javnoj i političkoj sceni svi navode jačanje gospodarstva kao primarni cilj, a koji će onda za sobom povući niz pozitivnih kretanja u svim drugim društvenim sferama. Uz to, svi se uvijek drže istog obrasca, generalizirajući problem na razini cijele države. S obzirom na to da na razini države postoji izrazito velika regionalna diferencijacija, gledajući fizičko-geografski, gospodarski, prometno, prema sastavu stanovništva, logično je da svakom prostoru treba pristupiti posebnim obrascem uvažavajući njegove posebnosti. Da generalizirani problemi postoje za koje je potrebno par konkretnih mjera stoji, ali daljnja generalizacija nije nužna. Upravo u toj točki dolazimo do problema Krapinsko-zagorske županije i pitanja njezinih negativnih demografskih trendova.

Problemu je potrebno pristupiti na način da se definira njegov uzrok. U ovom konkretnom slučaju treba poznavati i shvaćati prostor, njegove prednosti i nedostatke, slušati lokalno stanovništvo, primijeniti pristup odozdo prema gore te ujednačiti potrebe stanovništva s datostima prostora za najbolji rezultat.

### **5.1. Zagorje – bajka na dlanu?**

Proučavajući Strategiju razvoja Krapinsko-zagorske županije 2016. – 2020. uočen je niz mjera kojima se želi postići ukupna konkurentnost Županije. U poglavlju Demografska obilježja i resursi napravljena je vrlo sažeta analiza stanovništva, gdje je naglasak najviše stavljen na obrazovnu strukturu. Na kraju poglavlja gdje su navedeni razvojni izazovi, snage i prilike ni u jednoj se stavci ne

dotiče negativnih demografskih kretanja, a pogotovo ne konkretnih mjera koja bi doprinijele poboljšanju takvog stanja. Na kraju strategije u ukupnoj SWOT analizi čak ni ne postoji segment za demografiju, već je ona uklopljena u društvene djelatnosti. Dakle, ne samo da ne postoje mjere koje se bi bavile destabilizacijskim stanjem stanovništva na području Županije, već ono kao takvo nije ni prepoznato kao problem, odnosno slabost ovog prostora. Opet se naglasak stavlja na gospodarstvo od kojeg se očekuje da bude glavni pokretač prostora, dok se stanovništvo stavlja u drugi plan.

Konkretan primjer u Krapinsko-zagorskoj županiji je tvrtka koji slovi za proizvodnog diva i ima laskavo mjesto četvrtog po veličini pogona u Hrvatskoj prema izvozu. Uz to, ona zapošljava oko 1000 radnika pa se govori o gospodarskom *boom-u* u Županiji. Nadalje, tu je i povećanje broja malih i srednjih poduzeća koja bilježe dobit te doprinose gospodarskoj konkurentnosti Županije. Ako je tome tako, kako je moguće da onda pozitivna gospodarska kretanja u posljednjih nekoliko godina obilježava i najveći broj iseljenih u inozemstvo u promatranom razdoblju?

Radnici koji sudjeluju u ostvarivanju takvih rezultata dobivaju mizerne plaće uz minimalne naknade za zdravstveno i mirovinsko osiguranje, a prekovremeni rad, rad vikendom i blagdanima se podrazumijeva pod normalno. Zapravo su prisiljeni na takve radne uvjete jer ih je većina vezana kreditima, troškovima života ili željom da djeci omoguće bolju budućnost. Nije li do sada postalo jasno da radno – intenzivna industrija s minimalnim plaćama ne donosi dobrobit lokalnom stanovništvu? Hoće li posao s prosječnom plaćom od 3 000 kuna omogućiti stanovništvu život dostojan 21. stoljeća gdje ono ne preživljava već živi? Hoće li takav „gospodarski napredak“ omogućiti demografsku stabilnost Županije?

Zagorci su ljudi koji su tradicionalno jako vezani uz svoj kraj. Povezanost s rodnom grudom, obitelji i prijateljima bila je jača od neimaštine i negativnih prilika dugo vremena. Prema podacima iseljenog stanovništva u zadnjih nekoliko godina, vidimo da ta sentimentalnost i ljubav jednostavno nisu dovoljni da ih zadrže. Potrebno je čim prije djelovati kako se taj proces iseljavanja ne bi dodatno intenzivirao.

Logičan korak je donošenje mjera koje će prvo smanjiti ta negativna demografska kretanja, a u kasnijoj fazi i zaustaviti. Cilj je preostalo stanovništvo zadržati u prostoru i potaknuti njegov rast. Postoje dva modela, postavljena prema hrvatskim demografskim prilikama, koja bi to mogla omogućiti. Prvi se odnosi na stimulativnu populacijsku politiku, a drugi na obnovu imigracijom (Šterc i Komušanac, 2011). Ovdje će se predložiti generalizirane mjere stimulativne populacijske politike, uključivanjem dijaspore.

## 5.2. Smjernice razvoja

Na temelju svega navedenog kroz rad, posebno se oslanjajući na stavove iseljeničtva, pokušalo se definirati koje su to mogućnosti za razvoj Krapinsko-zagorske županije te kojim bi mjerama bile ostvarive.

Kao glavnu prednost u Krapinsko-zagorskoj županiji ispitanici su naveli dom, obitelj i prijatelje, dok je udaljenost od istih bila najveći nedostatak mjesta prebivališta u inozemstvu. Također, kod tvrdnje, *„Dijaspora može pomoći razvoju županije tako da bude posrednik između matične države i države trenutnog prebivališta“*, 42,62 % ispitanika se složilo s istom, a s tvrdnjom, *„Povratkom u KZZ iseljeničtvo sa svojim stečenim iskustvom, znanjem i kapitalom može biti jedan od nositelja razvoja županije“*, slaže ih se više od pola (52,45 %). Prema navedenom, uz motiv vezanosti uz rodno mjesto, može se razmišljati o mjerama razvoja koje bi uključivale dijasporu. Također, na pitanje planiraju li se ikad trajno vratiti u Krapinsko-zagorsku županiju, 63,93 % ispitanika odgovorilo je potvrdno što je svakako dokaz da se može igrati na kartu sentimentalnosti.

Druga prednost Krapinsko-zagorske županije je njen očuvan okoliš koji uključuje pitom krajolik, zelenilo, klimu, odnosno normalnu smjena sva četiri godišnja doba, bogatstvo pitke vode i konkretno očuvan okoliš. Upravo je to adut Županije kroz koji ona može razvijati ruralni turizam, ekološku poljoprivrednu proizvodnju i sveukupnu valorizaciju prirodnih resursa. Tome u prilog ide i način života koji uključuje mir, manju razinu stresa, sigurnost, mogućnost obrade zemlje i vinograda za vlastite potrebe, kojeg su ispitanici naveli kao treću prednost. Sinergijom navedenog, stanovništvo može živjeti u prostoru kojeg voli, a da opet

ima osigurano egzistencijalno pitanje. Navedeno je dodatno potvrđeno većinskim slaganjem ispitanika (57,37 %) s tvrdnjom „Najveća prednost KZZ kao mjesta za život je tradicionalni način života i očuvan okoliš.“

Kod utvrđivanja mjera osnovna ideja je uključivanje iseljenog stanovništva u razvoj Krapinsko-zagorske županije. S obzirom da je kroz nekoliko pitanja u anketi spomenuta inertnost stanovništva u Županiji, uz lošu obrazovnu strukturu, logično je da potreban netko tko će ih animirati i pokrenuti. Tome u prilog idu samo dva odgovora gdje ispitanici pokazuju vlastitu inicijativu za pokretanje posla ili uvođenjem promjena, kod pitanja razloga za povratak. Prema tome, potrebno je tijelo koje bi bilo nositelj projekta uključivanja iseljenog stanovništva u razvoj Krapinsko-zagorske županije. Sukladno tome, prva mjera podrazumijevala bi osnivanje tijela koje će provoditi taj projekt. To tijelo treba biti jasno određeno, kroz pravnu i zakonsku regulativnu, definirajući njegove opće dužnosti i zadaće u svrhu postizanja unaprijed postavljenog cilja. Potrebno je odrediti i parametre kojima će se mjeriti funkcionalnost i učinkovitost rada tog tijela.

Sljedeća mjera uključivala bi prikupljanje podataka o iseljenom stanovništvu. Ti podaci odnosili bi se na njihove temeljne značajke; dob, spol, godina odlaska, stupanj završenog obrazovanja, radni status, sektor djelatnosti. Sljedeći korak je kontaktiranje tih ljudi i upoznavanje s projektom koji se odnosi na uključenost dijaspora u razvoj njihovog rodnog kraja. Na temelju toga trebalo bi napraviti selekciju i formirati bazu kojom su obuhvaćeni zainteresirani pojedinci. Tu bi valjalo navesti način na koji su zainteresirani za sudjelovanje (financijski, znanjem, iskustvom, kao administrativna ili pravna podrška, partner, stipendiranje školovanja za mlade i slično). Poanta je u tome da je to iseljeništvo prije odlaska živjelo i radilo u sličnim ili istim uvjetima. Jasno im je u čemu leži nezadovoljstvo stanovništva, a s druge strane svjesni su mogućnosti prostora. Dakle, znaju što ti ljudi trebaju i mogu te što prostor nudi pa prema tome mogu djelovati. Upravo poznavanje lokalnog njihova je prednost pred stranim ulagačima, koji za cilj imaju samo dobit. Kako je već spomenuto, bitna je i društvena komponenta u smislu suosjećanja te povezanosti s rodnim krajem. Uz navedeno, bitna je i komponenta jezika, gdje dijaspora s lokalnim stanovništvom može komunicirati na materinjem jeziku, što je zbog obrazovne, ali i dobne strukture stanovništva iznimno važno.

Daljnji korak je informirati i uključiti lokalno stanovništvo u navedeni projekt. Uključivanje se može sagledati na nekoliko načina. Prvo je uključivanje mladih. Prije svega krenulo bi se od njihovog obrazovanja, bilo na srednjoškolskoj ili visokoškolskoj razini, ili kao oblik dodatnog usavršavanja gdje bi ti programi bili prilagođeni potrebama tržišta. Isto to školovanje trebalo bi biti poticano stipendijama te mogućnošću usavršavanja u inozemstvu kako bi stekli čim više znanja i vještina na primjerima dobre prakse koje bi mogli primjenjivati u svojem prostoru, oblikujući ga po svojoj mjeri i zadržavajući se u njemu. Druga skupina je stanovništvo koje se bavi poljoprivrednom proizvodnjom ili ima tendencije za bavljenje istim, dakle OPG-ovi, koji osim poljoprivredne proizvodnje mogu uključivati i druge usluge, primjerice određeni oblik selektivnog turizma u ruralnom području ili neke od tradicionalnih djelatnosti. Tu skupinu treba povezati s iseljeništvom koje je spremno biti posrednik u plasiranju njihovih proizvoda, bilo direktno ili kroz partnerstva. Treći segment odnosi se na ostatak zainteresirane populacije koja bi se onda usmjerila prema potrebama inozemnog tržišta. U tom dijelu saslušale bi se potrebe dijaspore te djelatnosti i proizvodi koje oni smatraju konkurentnim na inozemnom tržištu, a Krapinsko-zagorska županija ih može plasirati.

Četvrta mjera odnosi se na brendiranje ovog kraja kroz njegov prostorni identitet i tradiciju. Logično je da brend ide u smjeru domaćeg, kvalitetnog, tradicionalnog i ekološkog. Kao primjer može se navesti zagorski puran koji sa svojom dugom tradicijom i priznanjima od strane Europske komisije, gdje mu je kao autohtonoj pasmini, odobrena registracija zaštićene oznake zemljopisnog podrijetla (ZOZP) i zaštićenih oznaka izvornosti (ZOI), može biti nositelj brenda koji će simbolizirati sve navedeno. To se nadovezuje na treću mjeru i može poslužiti kao konkretan primjer. Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo koje se bavi uzgojem zagorskog purana ima priliku plasirati svoj proizvod direktno u poslovni subjekt u inozemstvu. Na tu priču mogu se nadovezati i drugi proizvod ili usluge pa se na primjer uz naručeno tradicionalno zagorsko jelo dobiva vaučer za smještaj u nekom od smještajnih objekata na području Županije. Na taj način umrežava se više dionika koji međusobnom suradnjom potpomažu jedan drugome.

Peta mjera odnosi se na povlastice koje bi dobilo iseljeno stanovništvo uključivanjem u projekt, a odnosile se bi na određene financijske i porezne olakšice

u poslovanju. S obzirom na nedostatak konkretnog ekonomskog znanja autorice, navedeno bi bilo potrebno definirati u suradnji sa stručnjakom ekonomske struke.

## 6. Zaključak

Na temelju navedenog preostalo je još potvrditi/opovrgnuti hipoteze postavljene u uvodnom dijelu ovog rada.

Prva hipoteza, *Demografska kretanja na području Krapinsko-zagorske županije izrazito su negativna što se direktno odražava na ukupni razvoj županije zbog činjenice da je ljudski potencijal ključni pokretač razvitka nekog prostora.*, potvrđena je. To se može potkrijepiti cjelokupnom analizom u poglavlju 3.3. gdje se jasno navode negativna demografska kretanja, bilježena padom ukupnog broja stanovnika, što prirodno promjenom, što migracijama. Nepovoljni uvjeti općeg razvoja Županije očituju se kroz odgovore ispitanika kroz cijelu anketu.

Sljedeća hipoteza, *Nepostojanje pravilne mreže naselja i jačeg gradskog središta koje bi okupljalo stanovništvo produbilo je već postojeće razlike između administrativnih jedinica i smanjilo ukupnu konkurentnost županije*, također je potvrđena. Prvo, stavom iseljenog stanovništva gdje se njih 63,93% slaže s navedenim, a zatim i navodima iz literature. Blizina glavnog grada Zagreba odražava se negativno na ovaj kraj, umjesto da se njegova blizina iskoristi, kao potencijalnog tržišta i turističkog središta.

Treća hipoteza odnosi se na razlog odlaska stanovništva i glasi *Najčešći uzrok iseljavanja stanovništva jesu društveno-gospodarski faktori i želja za višim životnim standardom*. Ona je potvrđena jer su upravo razlozi tog tipa najčešće navođeni kao primarni. Do izražaja su pogotovo došli radni uvjeti i visine primanja.

Potvrđena je i hipoteza *Krapinsko-zagorska županija tradicionalno je ruralni prostor (s tradicionalnim načinom života) što je glavni pull faktor za povratak iseljeničtva*. Više od polovice ispitanika smatra datosti ovog kraja pogodnim za život te u njima vidi neiskorišteni potencijal. Potrebno je navedeno iskoristi kao komparativnu prednost te ovaj kraj pretvoriti u mjesto gdje egzistencijalna pitanja stanovništva nisu ugrožena.

Posljednja hipoteza, *Osim direktnom demografskom obnovom, dijaspora može biti strateški potencijal razvoja na način da bude u funkciji posrednika između matične i emigracijske države*, također je potvrđena. Potencijal koji leži u iseljenom



stanovništvu je ogroman, a za njegovo iskorištavanje potreban je inicijator koji će ih uključiti i usmjeriti.

U kratkim crtama, može se zaključiti sljedeće. Krapinsko-zagorsku županiju karakterizira nepovoljno demografsko stanje, jedan od glavnih problema je veliki udio starog stanovništva, a zadnjih godina raste udio iseljenih u inozemstvo. Nadalje, prometna infrastruktura je u iznimno lošem stanju te je njena funkcionalnost ispod svakog prosjeka. Mreža naselja raštrkanih po cijelom teritoriju Županije koja skoro zjape prazna dok Zagreb kao glavni grad širi svoj utjecaj sve dublje prema Zagorju i odvlači to malo mladog stanovništva što je ostalo. Naizgled, iznimno loša situacija cjelokupnog stanja u Županiji. No, navedenom se stanju može pristupiti i s drugog gledišta. Veliki udio starog stanovništva može se sagledati kao potencijal, potencijal koji uključuje znanje, iskustvo, tradiciju i poznavanje lokalnih posebnosti. Samo je potrebno omogućiti tom stanovništvu da taj potencijal upotrijebi i prenese na buduće generacije. Tome uklopiti povoljne fizičko-geografske predispozicije, činjenicu da je Županija smještena na ulazu u Europu čime joj se može direktno približiti. Blizinu Zagreba sagledati kao izvor dobrih prilika, bilo u smislu turista koje kao metropola može proslijediti, bilo kao ogromno tržište. Također, iseljeno stanovništvo koristiti kao jednog od pokretača razvoja kako je već ranije u tekstu navedenu.

Ono što su ispitanici naveli kao glavni nedostatak i problem koji se cijelo vrijeme navodio kroz anketu je nedostatak posla praćen niskim primanjima i niskim životnim standardom. S druge strane, naglašena je ljubav prema rodnom kraju i sentimentalnost, što znači da bi se uz ispunjavanje ovih uvjeta to stanovništvo zadržalo na ovom prostoru. Samo mu treba stvoriti priliku.

Idealistički rečeno, potencijali koje ovaj prostor ima, uz konkretne i strateške mjere za njihovo valoriziranje, mogu stanovništvu uistinu omogućiti bajku na dlanu, gdje će živjeti u skladu s datostima prostora, zadovoljavajući svoja egzistencijalna pitanja.

## Literatura i izvori

### Literatura:

1. Cvitanović, A., 2002: *Geografski rječnik*, Hrvatsko geografsko društvo – Zadar, Zadar.
2. Ilić, M., 1991: Prometna povezanost i dostupnost glavnih cestovnih čvorišta Hrvatskog zagorja, *Geografski glasnik* 53 , 109 – 120.
3. Jagić, S., 2015: Hrvatsko zagorje – prostor i historijsko – geografska obilježja, *Kaj: časopis za književnost, umjetnost i kulturu* 48 (233), 81 – 94.
4. Nejašmić, I., 1988: Migracijski saldo stanovništva seoskih naselja SR Hrvatske 1961 – 1981, *Migracijske teme* 4, 311 – 330
5. Nejašmić, I., 1991: *Depopulacija u Hrvatskoj: korijeni, stanje, izgledi*, Globus, Zagreb.
6. Nejašmić, I., 1994: Hrvatski građani na radu u inozemstvu: razmatranje popisnih podataka 1971., 1981. i 1991., *Migracijske teme* 10 (2), 139 – 156.
7. Nejašmić, I., 2005: *Demogeografija: stanovništvo u prostornim odnosima i procesima*, Školska knjiga, Zagreb.
8. Nejašmić, I., 2011: Primijenjena istraživanja u demogeografiji, *Hrvatski geografski glasnik* 73 (1), 29 – 37.
9. Nejašmić, I., 2014: Iseljavanje iz Hrvatske od 1900. do 2001.: demografske posljedice stoljetnog procesa, *Migracijske i etničke teme* 30 (3), 405 – 435.
10. Nejašmić, I., Toskić, A., 2016: Ostarjelost stanovništva seoskih naselja Republike Hrvatske, *Migracijske i etničke teme* 32 (2), 191–219.
11. Njegač, D., 1991: Neki pokazatelji polariziranog razvoja Hrvatskog zagorja, *Acta Geographica Croatia* 26 (1), 79 – 97.
12. Njegač, D., 1993: Promet i razvoj agrarnih krajeva: primjer Hrvatskog zagorja, *Geografski glasnik* 55, 219 – 226.
13. Njegač, D., 1995: Oblici prostorne mobilnosti stanovništva Hrvatskog zagorja, *Geografski glasnik* 57, 93 – 109.
14. Orešić, D., Njegač, D., Filipčić, A., 2010: Hidrografska osnova kao čimbenik razvoja naseljenosti Krapinsko-zagorske županije, *Acta Geographica Croatia* 37, 23 – 40.

15. Orešić, D., Njegač, D., Toskić, A., 2010: Vodoopskrba stanovništva Krapinsko-zagorske županije – neki geografski aspekti razvoja, *Acta Geographica Croatica* 36, 5 – 35 .
16. Spevec, D., 2009: Populacijski potencijal Krapinsko-zagorske županije, *Hrvatski geografski glasnik* 71 (2), 43 – 63.
17. Spevec, D., 2011: *Prostorne značajke demografskih resursa i potencijala Krapinsko-zagorske, Varaždinske i Međimurske županije*, Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb.
18. Šterc, S., Komušanac, M., 2011: Neizvjesna demografska budućnost Hrvatske – izumiranje i supstitucija stanovništva ili populacijska revitalizacija...?, *Društvena istraživanja: časopis za opće društvena pitanja* 21 (3), 693 – 713.
19. Wertheimer – Baletić, A., 2004: Depopulacija i starenje stanovništva – temeljni demografski procesi u Hrvatskoj, *Društvena istraživanja : časopis za opća društvena pitanja* 13 (72/73), 631-651.
20. Živić, D., 2003: Demografske odrednice i posljedice starenje stanovništva Hrvatske, *Revija za socijalnu politiku* 10 (3-4), 307-319.

**Izvori:**

*Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.- 2001.*, CD-ROM, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2005.

*Odseljeno stanovništvo iz Krapinsko-zagorske županije prema spolu i starosti, 1991.-2016.*; posebno obrađeni podaci, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2017.

*Popis stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2011. godine: stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima*, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2013.

*Strategija razvoja Krapinsko-zagorske županije 2016. – 2020.*, Zagorska razvojna agencija d.o.o., Krapina, 2015.

*Stručna podloga za izradu Strategije prostornog razvoja Republike Hrvatske: Demografski scenariji i migracije*, Ekonomski fakultet – Katedra za demografiju, Zagreb, 2014.

*Vitalna statistika (rođeni i umrli) u razdoblju 1964.–2015., podaci za pojedine godine, naseljski tablogrami*, Državni zavod za statistiku, Zagreb.

Hrvatski jezični portal, <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>, (03.10.2017.)

Hrvatska enciklopedija, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=27891> (03.10.2017.)

Službene stranice Krapinsko-zagorske županije, <http://www.kzz.hr/karta-gradovi-opcine> (17.10.2017).

Službene stranice Krapinsko-zagorske županije, <http://www.kzz.hr/opcenito> (17.10.2017).

Statistika za 2016., Hrvatske željeznice Putnički Prijevoz, 2017, <http://www.hzpp.hr/Media/Default/Documents/Tvrtka/Izvje%C5%A1%C4%87a/2016/STATISTIKA%20ZA%202016.pdf> (09.10.2017.)

Zagorski list, <http://www.zagorje.com/clanak/vijesti/dobre-vijesti-pusta-se-u-promet-brza-cesta-do-bedekovcine> (09.10.2017.)

Zagorski list, <http://www.zagorje.com/clanak/vijesti/modernizacija-pruge-zabok-dobiva-nahodnik-s-liftom-pothodnik-i-dvije-nove-ulice> (26.10.2017.)

## **Prilozi:**

### **Popis slika:**

Sl. 1. Administrativno-teritorijalna podjela Krapinsko-zagorske županije i njen položaj unutar Republike Hrvatske

Sl. 2. Hipsometrijska karta Krapinsko-zagorske županije

Sl. 3. Klimatski dijagram za meteorološku postaju Krapina

Sl. 4. Naselja Krapinsko-zagorske županije prema broju stanovnika 2011. godine u ovisnosti o nadmorskoj visini

Sl. 5. Dotrajalost državne ceste D24 na dionici Zlatar-Bistrica – Konjščina

Sl. 6. Radovi na brzjoj cesti Popovec – Marija Bistrica – Zabok, čvor Zlatar-Bistrica

Sl. 7. Gustoća naseljenosti Krapinsko-zagorske županije 2011. godine u ovisnosti o prometnicama

Sl. 8. Kretanje broja stanovnika Krapinsko-zagorske županije od 1857. do 2011. godine

Sl. 9. Naselja Krapinsko-zagorske županije prema broju stanovnika 2011. godine u ovisnosti o prometnicama

Sl. 10. Gustoća naseljenosti Krapinsko-zagorske županije 2011. godine po jedinicama lokalne samouprave

Sl. 11. Prirodna promjena Krapinsko-zagorske županije 2001. – 2011. godine

Sl. 12. Stope prirodne promjene Krapinsko-zagorske županije po jedinicama lokalne samouprave 2011. godine

Sl. 13. Dobno-spolna struktura stanovništva Krapinsko-zagorske županije 2011. godine

Sl. 14. Zaposleno stanovništvo Krapinsko-zagorske županije po sektorima djelatnosti 2011. godine

Sl. 15. Stanovništvo Krapinsko-zagorske županije u dobi od 15 i više godina prema postignutom stupnju obrazovanja 2011. godine

Sl. 16. Broj osoba iseljenih s područja Krapinsko-zagorske županije u inozemstvo u razdoblju od 1991. do 2016. godine

Sl. 17. Dobno-spolni sastav stanovništva iseljenog iz Krapinsko-zagorske županije 2016. godine

Sl. 18. Udio ispitanika po godinama starosti

Sl. 19. Udio ispitanika prema najvišem završenom stupnju obrazovanja

Sl. 20. Udio ispitanika po godinama odlaska u inozemstvo

Sl. 21. Sastav ispitanog stanovništva prema radnom odnosu u inozemstvu

Sl. 22. Glavni razlozi odlaska u inozemstvo

Sl. 23. Prednosti mjesta stanovanja u Krapinsko-zagorskoj županiji

Sl. 24. Nedostaci mjesta stanovanja u Krapinsko-zagorskoj županiji

Sl. 25. Prednosti mjesta stanovanja u inozemstvu

Sl. 26. Nedostaci mjesta prebivališta u inozemstvu

### **Popis tablica:**

Tab. 1. Popis jedinica lokalne samouprave Krapinsko-zagorske županije i njihova površina

Tab. 2. Broj stanovnika po gradovima/općinama Krapinsko-zagorske županije za 1991., 2001. i 2011. godinu

Tab. 3. Pokazatelji sastava stanovništva prema spolu i dobi 2011.

Tab. 4. Broj iseljenih ispitanika po upravnim gradovima/općinama

Tab. 5. Zemlje u koje su ispitanici najviše iseljavali

## Anketni upitnik:

Drage Zagorke i Zagorci,

studentica sam na geografskom odsjeku zagrebačkog PMF-a i trenutno se bavim pisanjem diplomskog rada na temu „Stavovi iseljenog stanovništva o perspektivama razvoja Krapinsko-zagorske županije“. U svrhu izrade što kvalitetnijeg rada trebala bih Vašu pomoć, tako da odvojite malo vremena i ispunite ovu anketu.

Anketa je anonimna, a prikupljeni podaci koristit će se u znanstvene svrhe.

Hvala na Vašem vremenu i trudu!

1. Spol:      M      Ž
2. Godina Vašeg rođenja: \_\_\_\_\_
3. Najviša završena škola:
  - 1) Bez završene osnovne škole
  - 2) Osnovna škola
  - 3) Srednja škola
  - 4) Viša škola, 1. stupanj fakulteta ili stručni studij
  - 5) Fakultet, umjetnička akademija ili sveučilišni studij
  - 6) Poslijediplomski studij (magisterij/doktorat)
4. Mjesto prebivališta prije odlaska u inozemstvo (navesti naselje i općinu/grad):  
\_\_\_\_\_
5. Trenutno mjesto prebivališta (grad i država):  
\_\_\_\_\_
6. Koje godine ste iselili u inozemstvo? \_\_\_\_\_
7. Molim, navedite glavni razlog odlaska u inozemstvo.  
\_\_\_\_\_
8. U kojem ste službenom radnom statusu?
  - 1) Zaposlen/a na puno radno vrijeme
  - 2) Zaposlen/a na nepuno radno vrijeme
  - 3) Povremeno zaposlen/a
  - 4) Nezaposlen/a
  - 5) Umirovljen/a
  - 6) Student/ica
  - 7) Ostalo \_\_\_\_\_
    - a. Ako ste u radnom odnosu, jeste li zaposleni u struci za koju ste se školovali?  

DA            NE
    - b. Odgovara li Vaše trenutno radno mjestu stupnju Vašeg završenog obrazovanja?  

DA

NE (radim posao za koji je potreban niži stupanj obrazovanja od onog koji imam)

9. Jeste li prije odlaska u inozemstvo bili zaposleni?

DA NE

a. Ako jeste, jeste li bili zaposleni u struci za koju ste se školovali?

DA NE

b. Je li Vaše radno mjesto odgovaralo stupnju Vašeg završenog obrazovanja?

DA

NE (radio/la sam posao za koji je bio potreban niži stupanj obrazovanja od onog koji imam)

10. Molim navedite tri prednosti mjesta trenutnog prebivališta!

---

---

---

11. Molim navedite tri nedostatka mjesta trenutnog prebivališta!

---

---

---

12. Molim navedite tri prednosti mjesta stanovanja u Krapinsko-zagorskoj županiji!

---

---

---

13. Molim navedite tri nedostatka mjesta stanovanja u Krapinsko-zagorskoj županiji!

---

---

---

14. Planirate li se ikad trajno vratiti u Krapinsko-zagorsku županiju?

DA NE

a. Koji su razlozi Vašeg odgovora?



---

---

15. Koji uvjeti bi trebali biti ispunjeni da se vratite nazad u Krapinsko-zagorsku županiju?

---

---

16. Smatrate li da će se trend iseljavanja iz Krapinsko-zagorske županije nastaviti u budućnosti?

DA NE

17. Za sljedeće tvrdnje molim Vas da zaokružite broj od 1 do 5, ovisno o tome koliko se slažete s navedenom tvrdnjom.

*1- uopće se ne slažem*

*2- uglavnom se ne slažem*

*3-niti se slažem, niti se ne slažem*

*4-uglavnom se slažem*

*5-u potpunosti se slažem*

Na području Krapinsko-zagorske županije postoje razvojne razlike među administrativnim jedinicama.

1 2 3 4 5

Nepostojanje jačeg gradskog naselja u Krapinsko-zagorskoj županiji veliki je nedostatak i kočnica razvoju županije.

1 2 3 4 5

Najveća prednost Krapinsko-zagorske županije kao mjesta za život je tradicionalan način života i očuvan okoliš.

1 2 3 4 5

Dijaspora može pomoći razvoju županije tako da bude posrednik između matične države i države trenutnog prebivališta.

1 2 3 4 5

Povratkom u KZZ iseljenišтво može biti jedan od nositelja razvoja kroz stečeno iskustvo, znanje i kapital.

1 2 3 4 5

Hvala na sudjelovanju!